Eindrapportage

Gedragsonderzoek *verzuim*

6 mei 2026

Behavior Change Group

Inhoudsopgave

- Managementsamenvatting 3
- Aanleiding en doel 7
- Onderzoeksmethoden 13
- Resultaten 16
  - Deelvraag 1: Welke concrete doelgedragingen en doelgroepen zijn kansrijk om schoolverzuim terug te dringen? 18
  - Deelvraag 2: Welke stimulerende en belemmerende factoren beïnvloeden het doelgedrag? 30
  - Deelvraag 3: Welke interventies bevorderen het doelgedrag? 64
- Gedragsstrategie (Deelvraag 4: Welke elementen moet een effectieve communicatie- en handhavingsstrategie bevatten?) 71
- Referentielijst 76
- Bijlagen 87
  90

Behavior *Change* Group

Managementsamenvatting

Managementsamenvatting

Achtergrond & aanleiding

Schoolverzuim is een omvangrijk en deels onzichtbaar probleem dat de ontwikkeling van duizenden leerlingen belemmert. De kern van dit gedragsonderzoek ligt bij de **registratie en opvolging van verzuim**, omdat dit de onmisbare eerste stap is in de keten naar effectieve preventie. Heldere data vormt het startpunt om patronen te herkennen, het gesprek te openen en van daaruit de juiste (zorg)maatregelen te kunnen nemen.

Hoewel scholen aangeven hun registratie op orde te hebben, constateren experts dat patronen, zoals de optelsom van frequent kortdurend (ziekte)verzuim, vaak over het hoofd worden gezien. Dit rapport concludeert dat een succesvolle uitvoering van het nieuwe wetsvoorstel Terugdringen Schoolverzuim niet kan zonder de leerkracht en mentor als signaleerder. Het is hierbij essentieel dat registreren niet als administratieve last voor de inspectie wordt gezien, maar als cruciaal zorginstrument voor het welzijn van de leerling.

Onderzoeksvraag

In dit onderzoek focusten we ons op de volgende vragen:

Hoofdvraag: Welke factoren en strategieën zijn effectief om scholen te motiveren (en te faciliteren) om hun aanpak van schoolverzuim om te zetten in concreet en effectief gedrag?

- **Deelvraag 1: Doelbepaling**
  Welke concrete **doelgedragingen** en **doelgroepen** (leraren, schoolleiding, ouders, kernpartners) zijn kansrijk om schoolverzuim terug te dringen? En op welke scholen focussen we ons in het onderzoek?
- **Deelvraag 2: Psychologisch landschap**
  Welke stimulerende en belemmerende factoren beïnvloeden de (in deelvraag 1 geïdentificeerde) kansrijke doelgedragingen van de verschillende doelgroepen?
- **Deelvraag 3: Interventierichtingen**
  Welke (gedrags)interventies sluiten aan bij de (in deelvraag 2 geïdentificeerde) belemmeringen en stimulansen, om het kansrijke gedrag te bevorderen?
- **Deelvraag 4: Strategie**
  Welke elementen moet een effectieve communicatie- en handhavingsstrategie bevatten om, gegeven de gedragsanalyse, scholen succesvol te motiveren en te faciliteren in de aanpak van schoolverzuim?

Managementsamenvatting

Focus van het onderzoek

De focus van het onderzoek lag op het correct registreren van verzuim, omdat inzicht in verzuim voorwaardelijk is aan de juiste opvolging hiervan. In ons onderzoek namen we daarnaast de opvolging van verzuim mee. Specifieker samenwerking met kernpartners (zoals samenwerkingsverbanden, gemeenten, jeugdhulp, leerplichtambtenaren, jeugdartsen/verpleegkundigen, schoolmaatschappelijk werk, brugfunctionaris, GGD, politie en gedragsdeskundigen.) en gesprekken met ouders.

Onderzoeksmethoden

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden hanteerden we de volgende onderzoeksmethoden:

- Deskresearch
- 7 expertinterviews
- 26 interviews met docenten, verzuimcoördinatoren, interne begeleiders en directie van 10 verschillende scholen
- Vragenlijstonderzoek in de OCW Community (uitgevoerd door Blauw Research)

Aanbevelingen

Sommige scholen zijn een stuk verder dan anderen, bij de registratie en tijdige opvolging van verzuim. Daarom stelden we een trapsgewijze gedragsstrategie op, waarin aanbevelingen worden beschreven die passend zijn voor de trede waarin betreffende scholen zich bevinden. Deze aanpak valt uiteen in 4 treden voor het **juist en tijdig registreren en opvolgen van verzuim**:

1. **Weten (de basis op orde):** Het creëren van eenduidigheid en concreetheid door een landelijke handreiking en uniforme verzuimcategorieën, zodat iedereen weet wat er precies verwacht wordt. Ook moeten duidelijke **rolafspraken** binnen scholen gemaakt worden. Scholen zijn hier zelf verantwoordelijk voor, maar zouden geholpen zijn met duidelijke blauwdrukken over hoe zij dit goed in kunnen richten.

2. Willen (urgentie verhogen): De motivatie versterken door registratie te framen als een middel om leerlingen echt te ‘zien’ en door ‘terugkoppel-garanties’ te bieden, zodat de leerkracht ervaart dat de data ook echt tot actie leidt. Daarnaast is het belangrijk om ouders en kernpartners te zien en benadere als actoren die het kind ook verder willen helpen. Met name leerplichtambtenaren worden soms nog gezien als “straf” of “ernstig” om in te schakelen, waardoor dit zo lang mogelijk wordt uitgesteld.

Managementsamenvatting

3. Kunnen (faciliteren en ondersteunen): Professionals uitrusten met de benodigde analytische en gespreksvaardigheden om gesprekken tijdig aan te gaan, en het vertrouwen hierin te verhogen. Laat hen hierin in kleine stappen succeservaring opdoen.

4. Doen (inbedden in gedrag): Het gedrag verankeren als vaste gewoonte door barrières weg te nemen, digitale prompts en het inrichten van vaste registratieroutines. Voor de **opvolging van verzuim** zijn terugkerende gesprekken met ouders belangrijk. Daarnaast zijn s**ystemen** die eenvoudig de juiste benodigde informatie terugkoppelen essentieel.

Niet alle registratiesystemen hebben dezelfde functionaliteiten en scholen zijn vaak niet goed op de hoogte van de mogelijkheden die systemen bieden. Dit zorgt ervoor dat data lastig te interpreteren en op te volgen is. We adviseren om hier verder onderzoek naar te (laten) doen.

Aanleiding en *doel*

Verzuim is een *aanzienlijk probleem*

Verzuim in cijfers uitgedrukt

Ondanks de invoering van de Wet Passend Onderwijs is het aantal thuiszittende kinderen en jongeren in Nederland niet gedaald en worstelen scholen en ouders nog steeds met duizenden leerlingen die lange tijd geen passend onderwijs krijgen (Krijnen et al., 2021). De geregistreerde cijfers tonen de ernst van de situatie aan: zo telde het ministerie 19.273 thuiszittende kinderen en jongeren in 2023-2024 (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2025), en deden in 2022-2023 ongeveer 8.400 jongeren een beroep op een vrijstelling van de leerplicht wegens lichamelijke of psychische gronden (Ministerie van Financiën, 2020).

Doordat scholen afwezigheid vaak onvolledig of niet eenduidig registreren (waarbij geoorloofd verzuim lang niet altijd structureel wordt vastgelegd), wordt de problematiek in de officiële cijfers zwaar onderschat (Roelofs et al., 2023). Daarnaast zorgen huidige definities, zoals 'thuiszitters', voor een onderschatting van de problematiek. Volgens Roelofs et al. (2025) dekt deze term niet de volledige groep; zij pleiten voor een bredere definitie die ook leerlingen met vrijstellingen en jongeren die slechts gedeeltelijk hun onderwijsprogramma kunnen volgen omvat. De huidige cijfers vormen hiermee mogelijk slechts het topje van de ijsberg wat betreft de werkelijke groep jongeren die de aansluiting met het volledige onderwijsprogramma mist.

Zo waren er volgens Halberstadt (2023) in het schooljaar 2020-2021 bijvoorbeeld maar liefst 50.220 jongeren met excessief verzuim. Andere schattingen tonen aan dat 62.500 leerlingen structureel meer dan de helft van hun onderwijstijd missen, met daarnaast naar schatting 11.000 langdurig ongeoorloofd en 16.800 langdurig geoorloofd verzuimers (Roelofs et al., 2025). Oudervereniging Balans schat de totale groep uitvallers (inclusief voortijdig schoolverlaters) zelfs op minimaal 69.354. Het verschil tussen deze schattingen komt vooral doordat er per onderzoek een andere definitie van verzuim wordt gehanteerd.

Verzuim is een *aanzienlijk probleem*

Afwezigheid
Hoewel de cijfers de omvang van het verzuim aantonen, vertellen zij niet het hele verhaal. Verzuim is een complex fenomeen dat zelden één enkele oorzaak kent; in de praktijk is er veelal sprake van multiproblematiek en een wisselwerking tussen verschillende factoren (Roelofs et al., 2025; Halberstadt, 2023; Krijnen et al., 2021). Deze oorzaken kunnen grofweg worden onderverdeeld in drie niveaus: individuele of kindgebonden factoren (zoals psychische problematiek, fysieke klachten of gedragsproblemen), omgevingsfactoren in de directe omgeving van het kind (zoals een complexe thuissituatie of armoede), en (school)systeemfactoren (zoals een onveilig schoolklimaat, gebrek aan maatwerk of lange wachtlijsten in de

Verzuim als signaal: het begint vaak klein
Een leerling zal doorgaans niet van de ene op de andere dag langdurig uitvallen of thuis komen te zitten. Veelal gaat er een periode aan vooraf waarin de eerste zorgen ontstaan over de situatie van de leerling. Verzuim begint vaak 'klein' en kan zich langzaam ontwikkelen tot frequenter of langduriger verzuim (Roelofs et al., 2021). Leerlingen komen bijvoorbeeld vaker te laat, of er is sprake van herhaaldelijk kortdurend geoorloofd ziekteverzuim of kortdurend ongeoorloofd verzuim (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2025; Krijnen et al., 2021).

Het is essentieel om te beseffen dat elke vorm van verzuim een symptoom kan zijn van onderliggende problematiek en een mogelijke voorbode is van een verergerende situatie (Krijnen et al., 2021; Roeloefs et al., 2025). Zelfs een 'onschuldig' lijkende ziekmelding kan een belangrijk signaal zijn dat er achterliggende zwaardere medische, psychische of sociale problematiek meespeelt.

De noodzaak van tijdig signaleren
Het (h)erkennen van deze vroege signalen is van cruciaal belang. Het aanpakken van zorgelijk verzuim is namelijk het meest effectief wanneer men er in een vroeg stadium bij is. Hoe eerder de school ingrijpt als het moeilijk gaat, hoe groter de kans is dat de ingezette begeleiding effect heeft en dat problemen niet verder escaleren (Krijnen et al., 2021).

Wanneer deze signalen worden gemist en het verzuim blijft voortduren, wordt het probleem steeds lastiger op te lossen. Hoe langer een jongere verzuimt of thuiszit, hoe groter de afstand tot de school wordt en hoe moeilijker het is om de stap terug naar het onderwijs te zetten (Roelofs et al., 2021; Krijnen et al., 2021). Jongeren die in één schooljaar frequent (10% of meer) afwezig zijn, hebben dertien keer meer kans om ook in het daaropvolgende schooljaar afwezig te blijven (De Wit, 2024).

Verzuim is een *aanzienlijk probleem*

Veelvuldig en langdurig schoolverzuim heeft bovendien grote impact op de leerling, de klas, de school, ouders en de maatschappij:

- Voor de **leerling** zelf zijn de gevolgen diepgaand: het leidt tot academische achterstanden, een stagnerende sociaal-emotionele ontwikkeling en een grotere kans op voortijdig schoolverlaten zonder startkwalificatie, wat latere kansen op de arbeidsmarkt beperkt (Fallis & Opotow, 2003; Heilbrunn, 2003; Rumberger, 2011; Vanneste et al., 2012; Henry et al., 2012; Ekstrand, 2015; Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2024b). Daarnaast ontwikkelen deze jongeren vaak een beschadigd zelfbeeld, eenzaamheid en psychische klachten zoals depressie en faalangst (Kooreman et al., 2024; Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2024b).
- Binnen de **klas** heeft verzuim eveneens negatieve effecten, omdat het gedrag aanstekelijk kan werken. Een hoog (ongeoorloofd) verzuimpercentage in een klas beïnvloedt klasgenoten. De afwezige leerlingen worden soms rolmodel wat verzuimgedrag bij anderen kan stimuleren (Krijnen et al., 2021; Wilson et al., 2008).
- Opmerkelijk genoeg zijn de directe financiële consequenties voor de **school** zelf relatief klein. Schoolbesturen krijgen bij de daadwerkelijke uitval van een leerling geen onmiddellijke boetes en hoeven ontvangen onderwijsgelden niet terug te betalen (Kooreman et al., 2024). Langdurige uitval vraagt van de school wel een tijdsinvestering in regelmatig contact en begeleiding terug naar onderwijs.
- Voor de **maatschappij** is de impact daarentegen enorm: schoolverzuim en de resulterende uitval leiden tot een sneeuwbaleffect van maatschappelijke kosten door een groter beroep op jeugdzorg en toekomstige uitkeringen, het onbenut laten van talenten, een verhoogd risico op criminaliteit en sociale uitsluiting, en een slechtere algehele gezondheidsverwachting in het volwassen leven (Rumberger, 1987; Thrane 2005; Coles et al., 2010; Duckett et al., 2010; Vanneste 2012; Kooreman et al., 2024).

Een preventieve aanpak is nodig

Ondanks het belang van vroegsignalering, blijkt uit onderzoek dus dat er in de onderwijspraktijk sprake is van een belangrijke onderschatting van de verzuimproblematiek. Scholen hebben vaak de indruk dat ze de problematiek goed overzien en 'onder controle' hebben, maar in werkelijkheid is dit onvoldoende het geval (Roelofs et al., 2021).

Doordat het goede zicht op de totale aan- en afwezigheid en de bijbehorende patronen ontbreekt, worden noodzakelijke acties en gerichte interventies te laat of niet ingezet (Roelofs et al., 2023). Hierdoor lopen leerlingen die een risicovol verzuimpatroon laten zien het gevaar te lang buiten beeld te blijven, waardoor hun problematiek onnodig zwaarder en complexer wordt.

Het is daarom cruciaal dat scholen wettelijk verplicht worden om data rondom verzuim beter te registreren, te analyseren en taakverdelingen vast te leggen (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2024a). Hiervoor is een preventieve aanpak vereist.

Doel van dit onderzoek

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) scherpt de wetgeving rondom schoolverzuim aan. Via het wetsvoorstel Terugdringen Schoolverzuim worden scholen voortaan verplicht om een actief, samenhangend verzuimbeleid te voeren en al het verzuim – dus nadrukkelijk óók het geoorloofde (ziekte)verzuim – eenduidig te registreren (Roelofs et al., 2023; Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2024b). Ook kunnen zij hiermee eerder leerplichtambtenaren betrekken om erger verzuim te voorkomen.

In de praktijk blijkt echter dat veel scholen de problematiek nog onderschatten en dat zij belangrijke patronen, zoals de optelsom van veelvuldig kortdurend ziekteverzuim en ongeoorloofd verzuim, onvoldoende in beeld hebben (Roelofs et al., 2021). Door een gebrek aan tijd, specifieke expertise en onvoldoende inzet van registratiesystemen voor data-analyse, worden zorgwekkende signalen vaak te laat herkend (Roelofs et al., 2021; Roelofs et al., 2023). Om de beoogde wetswijziging te laten slagen, is daarom een fundamentele cultuuromslag nodig: het urgentiebesef op scholen moet structureel worden verhoogd en de benadering moet verschuiven van reactief reageren op verzuim naar het proactief en preventief werken aan verzuim (Roelofs et al., 2023; De Wit, 2024).

Het doel van dit onderzoek is om inzichtelijk te maken hoe scholen optimaal gestimuleerd en gefaciliteerd kunnen worden om hun verzuimaanpak effectiever vorm te geven, passend bij de nieuwe wettelijke eisen. De resultaten bieden OCW concrete handvatten en aanbevelingen voor noodzakelijk flankerend beleid en ondersteuning. Hiermee kan het ministerie de noodzakelijke gedragsverandering binnen scholen versterken, zodat zij succesvol de omslag kunnen maken naar een preventievere en effectievere aanpak.

Hoofdvraag en deelvragen

Hoofdvraag: Welke factoren en strategieën zijn effectief om scholen te motiveren (en te faciliteren) om hun aanpak van schoolverzuim om te zetten in concreet en effectief gedrag?

- **Deelvraag 1: Doelbepaling**
  Welke concrete **doelgedragingen** en **doelgroepen** (leraren, schoolleiding, ouders, kernpartners) zijn kansrijk om schoolverzuim terug te dringen? En op welke scholen focussen we ons in het onderzoek?
- **Deelvraag 2: Psychologisch landschap**
  Welke stimulerende en belemmerende factoren beïnvloeden de (in deelvraag 1 geïdentificeerde) kansrijke doelgedragingen van de verschillende doelgroepen?
- **Deelvraag 3: Interventierichtingen**
  Welke (gedrags)interventies sluiten aan bij de (in deelvraag 2 geïdentificeerde) belemmeringen en stimulansen, om het kansrijke gedrag te bevorderen?
- **Deelvraag 4: Strategie**
  Welke elementen moet een effectieve communicatie- en handhavingsstrategie bevatten om, gegeven de gedragsanalyse, scholen succesvol te motiveren en te faciliteren in de aanpak van schoolverzuim?

Onderzoeksmethoden

Onderzoeksmethoden

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden hanteerden we verschillende onderzoeksmethoden.

1. Doelsessie en deskresearch

We organiseerden een doelsessie waarin we samen met de projectgroep van OCW en stakeholders van Steunpunt Passend Onderwijs en de VO-raad het doelgedrag en de doelgroep concretiseerden.

Aanvullend hierop voerden we deskresearch uit om inzicht te krijgen in bestaande kennis over de gedragsbepalers die een rol spelen bij het doelgedrag, zoals barrières en drijfveren en psychologische theorieën die relevant zijn binnen het onderwijs. Daarnaast bekeken we verschillen tussen verschillende subdoelgroepen bekeken, zoals het primair onderwijs en het voortgezet onderwijs.

Deze inzichten boden input voor de vragen die we stelden aan de experts en de doelgroep tijdens de interviews.

2. Interviews met experts

In 7 interviews spraken we met verschillende experts:

- Vertegenwoordiging Jeugdartsen Nederland AJN
- VO raad & Steunpunt Passend Onderwijs
- Jongerenvertegenwoordiging LAKS en EigenWijsheid
- Oudervertegenwoordiging Balans & Ouders en Onderwijs
- Vertegenwoordiging van leerplichtambtenaren en gemeenten Ingrado & VNG
- Vertegenwoordiging samenwerkingsverbanden ONSwv

De experts gaven ons inzicht in de meest recente en belangrijke kennis over de gedragsbepalers die samenhangen met het doelgedrag. De experts duiden deze kennis door hun visie vanuit hun vakgebied met ons te delen.

Onderzoeksmethoden

3. Interviews met scholen

In 26 interviews met onderwijsprofessionals toetsten we de inzichten uit de vorige fasen.

We spraken met verschillende scholen:

- 4 primair onderwijsscholen, waarvan 1 speciaal basisonderwijsschool
- 6 verschillende voortgezet onderwijs scholen: 1x speciaal voortgezet onderwijs, 1x internationale schakelklas (ISK) onderwijs, 2 praktijkonderwijs, 1 vrije school (mavo, havo, vwo), 1 mavo-havo

Binnen elke school spraken we onderwijsprofessionals met verschillende functies: een directielid of managementteamlid, een verzuimcoördinator of intern-begeleider en een leerkracht.

4. Vragenlijst OCW Onderwijscommunity

Om een breder beeld te krijgen van de praktijk en de gedragsbepalers die spelen bij het doelgedrag, zetten we een korte, gerichte online vragenlijst uit.

Hoewel de interviews met experts diepgaand inzicht boden, stelde deze vragenlijst ons in staat om de ervaren gedragsbepalers te toetsen bij een grotere groep van onderwijsprofessionals. Dit hielp om te bepalen in hoeverre de inzichten uit de interviews representatief zijn voor de bredere doelgroep.

De vragenlijst werd uitgezet in de online OCW Onderwijscommunity.

Resultaten

Resultaten

In dit hoofdstuk beschrijven we de antwoorden op de deelvragen.

- **Deelvraag 1: Doelbepaling**
  Welke concrete **doelgedragingen** en **doelgroepen** (leraren, schoolleiding, ouders, kernpartners) zijn kansrijk om schoolverzuim terug te dringen? En op welke scholen focussen we ons in het onderzoek?
- **Deelvraag 2: Psychologisch landschap**
  Welke stimulerende en belemmerende factoren beïnvloeden de (in deelvraag 1 geïdentificeerde) kansrijke doelgedragingen van de verschillende doelgroepen?
- **Deelvraag 3: Interventierichtingen**
  Welke (gedrags)interventies sluiten aan bij de (in deelvraag 2 geïdentificeerde) belemmeringen en stimulansen, om het kansrijke gedrag te bevorderen?
- **Deelvraag 4: Strategie**
  Welke elementen moet een effectieve communicatie- en handhavingsstrategie bevatten om, gegeven de gedragsanalyse, scholen succesvol te motiveren en te faciliteren in de aanpak van schoolverzuim?

De bevindingen zijn gebaseerd op een combinatie van inzichten uit literatuur, (expert)interviews en de vragenlijst uit de OCW onderwijscommunity.

In de meeste gevallen waren de bevindingen uit de verschillende bronnen in lijn met elkaar, waar er tegenstrijdigheden werden bevonden uit verschillende bronnen, wordt dit expliciet benoemd.

Deelvraag 1: Welke concrete ***doelgedragingen en doelgroepen*** zijn kansrijk om schoolverzuim terug te dringen?

De *keuze* voor het doelgedrag

Aan de start van het onderzoek bakenden we de scope van het onderzoek gezamenlijk af in een doelsessie. Scholen kunnen immers meerdere gedragingen uitvoeren om verzuim terug te dringen. Tijdens de doelsessie diepten we samen met de aanwezigen drie doelgedragingen uit:

- Correct registeren
- Tijdig aanhaken van ouders
- Samenwerken met kernpartners.

In de volgende pagina's lichten we de huidige en ideale situatie -volgens Steunpunt Passend Onderwijs- van de drie doelgedragingen toe, evenals de keuze die we maakten om de nadruk van het onderzoek op het doelgedrag **correct registreren** te leggen.

Doelgedrag 1: *Registratie*

Huidige situatie registreren: Scholen hanteren zeer verschillende methodes om verzuim te registreren (Roelofs et al., 2021). Zo registreren sommige scholen de afwezigheid met een begin- en eindtijd, terwijl andere scholen voor elk verzuimd uur een nieuwe registratie in het systeem zetten. Ook de aard van de registratiesystemen loopt uiteen: waar de ene school het verzuim centraal in een registratiesysteem bijhoudt, gebeurt dit bij andere scholen uitsluitend klassikaal door de leerkracht zelf. Daarnaast is er grote variatie in de geregistreerde verzuimredenen; dit varieert van scholen die slechts enkele basisredenen gebruiken tot scholen die het verzuim in wel vijftig verschillende categorieën indelen. Steeds vaker verloopt de ziekmelding via een app door de ouders, wat als risico heeft dat de school niet kan doorvragen naar de precieze reden van afwezigheid. Tot slot worden patronen in de afwezigheid (zoals de optelsom van kortdurend geoorloofd en ongeoorloofd verzuim) vaak onvoldoende geanalyseerd en herkend door de scholen. De frequentie waarmee de verzuimoverzichten tegen het licht worden gehouden, wisselt (Roelofs et al., 2021). Op de ene school is de afspraak dat dit wekelijks gebeurt, op andere scholen maandelijks of vier keer per jaar. Op sommige scholen zijn hier helemaal geen afspraken over.

Ideale situatie: iedere vorm van verzuim wordt geregistreerd. Correcte en volledige registratie is nodig om patronen in verzuim te herkennen en is het begin van een keten aan veranderingen die nodig is om langdurig verzuim te voorkomen. Op basis van de registratie kan een school tijdig ingrijpen om langdurig verzuim te voorkomen. De definities van verzuim zijn helder voor leerkrachten en er zijn duidelijke afspraken binnen de school hoe opvolging wordt gegeven aan de registraties. De mogelijkheid voor ouders om verzuim door te geven, moet er niet toe leiden dat verzuim toeneemt.

“Ik vind het vooral belangrijk om verzuim te registreren als kinderen regelmatig afwezig zijn of als we op school de indruk krijgen dat een kind te makkelijk of te vaak afwezig wordt gemeld en als kinderen vaak te laat aanwezig zijn.”

– Leerkracht PO [OCW Onderwijscommunity]

Doelgedrag 1: *Registratie*

Verschillen tussen het PO en VO. Er zijn in de praktijk grote verschillen in de manier van registreren tussen het PO en het VO:

- **Eenheid van tijd:** In het PO wordt verzuim over het algemeen geregistreerd per (vaste) halve of hele dag. In het VO wordt afwezigheid daarentegen per lesuur of in klokuren geregistreerd.
- **Verschil in weging van medisch verlof:** Door deze verschillende tijdseenheden wordt een bezoek aan bijvoorbeeld de tandarts in het PO vaak direct als een halve dag (ziekte)verzuim geregistreerd, of in sommige gevallen helemaal niet als verzuim opgetekend. In het VO wordt ditzelfde tandartsbezoek als exact één uur afwezigheid geregistreerd.
- **Verantwoordelijkheid van de registratie:** In het PO is de groepsleerkracht primair verantwoordelijk voor de dagelijkse signalering en registratie van de eigen klas. In het VO wisselen leerlingen gedurende de dag van les en leerkracht, waardoor de controle persoonsafhankelijk is van de betreffende vakleerkracht.
- **Analyses**. Op het PO wordt er minder structureel naar patronen in verzuimdata gekeken dan op het VO (Roelofs et al., 2021). Vaak komen er pas vervolgstappen als iemand een onderbuikgevoel heeft dat er iets niet helemaal goed gaat. Ze checken dit gevoel dan in de data. Acties zijn dus niet data-gedreven. De data is meer ter ondersteuning van het gevoel. Het betrekken van leerplicht en andere escalaties, zoals gesprekken met leerlingen of ouders, zijn ook vaak op onderbuikgevoel en niet op basis van data. Het VO heeft vaker standaardmomenten voor analyses en vervolgstappen. Meestal checkt een verzuimcoördinator of mentor de data periodiek. Soms krijgen ze ook een signaal vanuit systeem, waarna ze acties ondernemen.
    - Als er analyses worden gedaan, is dat meestal op leerling niveau. Er zijn maar weinig scholen die analyses op geaggregeerde data uitvoeren, zoals op klasniveau, jaarniveau, schoolniveau. Scholen die bezig zijn met schoolaanwezigheid voeren deze geaggregeerde analyses vaker uit. Volgens experts van de Steunpunt Passend Onderwijs zijn deze analyse juist relevant: analyse op contextniveau kan aantonen of verzuim piekt bij specifieke lessen of leerkrachten, wat wijst op een probleem in de schoolomgeving in plaats van bij de leerling.

Doelgedrag 1: *Registratie*

Tevredenheid van de scholen zelf. Scholen zijn over het algemeen zeer tevreden en positief over hun eigen registratie en verzuimaanpak (Roelofs et al., 2025; Roelofs et al., 2021; OCW Onderwijscommunity). Het overgrote deel van de scholen (82% tot 91%) is van mening dat zij de verschillende vormen van afwezigheid (zowel geoorloofd als ongeoorloofd) consequent registreren en dat hun afwezigheidscijfers een betrouwbare weergave zijn van het werkelijke verzuim op hun school (Roelofs et al., 2025). Bijna alle vertegenwoordigers uit het onderwijs geven aan dat zij (redelijk) tevreden zijn over hun verzuimaanpak en denken het verzuim goed in beeld te hebben (Roelofs et al., 2021).

Wanneer er knelpunten zijn, worden de betreffende medewerkers daarop aangesproken en wordt hun gevraagd alert(er) te zijn op de registratie (Roelofs et al., 2021).

"Ik als schoolleider ben ervan bewust om het verzuim te blijven monitoren. Mijn leerkrachten vinden het registreren nog wel extra werk. Omdat ze het in hun klassenmap eerst op papier noteren. En dan blijft het vaak liggen om over te nemen in ESIS."

– Leerkracht PO [OCW Onderwijscommunity]

Scholen en de OCW Onderwijscommunity geven echter aan dat het onmogelijk is om de registratie 100% te krijgen. Dit komt door:

- **Menselijke fouten:** leerkrachten vergeten soms lessen 'af te sluiten' in het systeem door de waan van de dag of hectiek bij de start van de les.
- **Verschillen in striktheid:** Niet elke leerkracht is even consequent. Sommigen zien 5 minuten te laat door de vingers, terwijl anderen dit direct noteren. Ook niet alle leerkrachten zijn even zorgvuldig in hun registratie.
- **Systeemafhankelijkheid:** Op sommige PO-scholen houden leerkrachten het op eigen lijstjes bij en voeren dit pas aan het einde van de week in het systeem in, wat de betrouwbaarheid per dag vermindert. En soms vergeten ze de lijstjes digitaal in te voeren.
- **Schijnaanwezigheid.** Experts van de jongerenvertegenwoordigingen Steunpunt Passend Onderwijs zeggen dat leerlingen die in het gebouw zijn (bijv. op de gang of in een time-out) als aanwezig worden geregistreerd, terwijl ze feitelijk geen onderwijs volgen. Dit maskeert zorgwekkende patronen.

Slechte verzuimregistratie door collega's is een **grote ergernis** voor onderwijsprofessionals. Onzorgvuldige registratie vermindert het nut van registreren (OCW Onderwijscommunity).

Doelgedrag 1: *Registratie*

Tevredenheid van andere partijen (gemeenten, samenwerkingsverbanden, Leerplicht en jeugdartsen). Externe kernpartners en beleidsmakers zijn daarentegen beduidend kritischer over de registratie en de omgang met verzuim door scholen, (Roelofs et al., 2025).

- **Kritiek op consequentheid en betrouwbaarheid:** Circa 30-40% van de gemeenten stelt dat de meeste tot vrijwel alle scholen in hun gemeente afwezigheid níét consequent registreren (Roelofs et al., 2025). Bij de samenwerkingsverbanden (SWV) is de kritiek vergelijkbaar: 40% van de SWV's vindt dat de afwezigheidscijfers van de scholen géén betrouwbaar beeld geven van het werkelijke verzuim, en slechts minder dan 20% vindt dat die cijfers wel betrouwbaar zijn.
- **Kritiek op naleving en analyse:** Leerplichtambtenaren, jeugdartsen en gemeenten constateren dat de registratie onvoldoende gepaard gaat met goede vervolgstappen. Scholen leven gemaakte afspraken rondom verzuim niet altijd consequent na, zij analyseren verzuimcijfers en patronen te weinig structureel, en zij ondernemen vaak te laat actie of escaleren te laat naar de leerplichtambtenaar of jeugdarts (Roelofs et al., 2025; Roelofs et al., 2021). Leerplichtambtenaren en jeugdartsen vinden dat scholen de verzuimproblematiek vaak onderschatten en er onvoldoende 'bovenop' zitten (Roelofs et al., 2021).
- Ook de vertegenwoordiging van samenwerkingsverbanden vindt dat verzuim (met name in het PO) nog te vaak gebagatelliseerd wordt (bijvoorbeeld een dagje eerder op vakantie). Er is een strakkere norm nodig waarbij er bij aanwezigheid onder de 85% direct actie wordt ondernomen.

"Je traint ze nooit in dít onderwerp, het gaat over algemene gespreksvaardigheden. Sta je tegenover de ouder, sta je naast de ouder? Hoe is je relatie met die ouder op school? Dat is een groot verschil. - PO directie."

– Directie PO [Interviews]

Doelgedrag 2: *Tijdig aanhaken van ouders*

Huidige situatie aanhaken ouders: Scholen trekken over het algemeen pas laat aan de bel in de veronderstelling dat ze verzuimproblemen zelf kunnen oplossen (Roelofs et al., 2023). Het contact met ouders vindt hierdoor vaak pas reactief plaats (als het al misgaat), in plaats van preventief en in een vroeg stadium. Soms gebeurt dit pas wanneer de school een melding doet bij de leerplichtambtenaar. Aan beide kanten worden knelpunten ervaren:

- **Perspectief van de ouders:** Ouders geven aan dat zij door de school te laat of onvoldoende worden geïnformeerd over het verzuim of het vastlopen van hun kind (Krijnen et al., 2021). Ze voelen zich vaak niet gehoord in wat hun kind nodig heeft en ervaren wantrouwen vanuit de school over hun intenties (Balans, 2024). In plaats van een gelijkwaardige samenwerking, ervaren veel ouders strijd en een ongelijke machtsverhouding, waarbij scholen soms dreigen met drang- en dwangmaatregelen (zoals een melding bij Veilig Thuis of Leerplicht) (Balans, 2024).
- **Perspectief van de scholen:** Leerkrachten en mentoren vinden het vaak spannend of moeilijk om ouders aan te spreken op het verzuim van hun kind (Roelofs et al., 2021). Omdat zij de benodigde gesprekstechnieken missen of bang zijn de vertrouwensrelatie met de ouders te schaden, laten zij het verzuim te lang 'doorsudderen'. Daarnaast ervaren scholen dat ouders soms niet open zijn, boos reageren, het verzuim faciliteren (bijvoorbeeld door onterecht ziek te melden) of niet willen meewerken aan aangedragen oplossingen.

Ideale situatie: De school heeft al contact met de ouders gehad vóórdat er sprake is van verzuim. Bijvoorbeeld in gesprekken tussen de leraar, de ouder en de mentor (LOM-gesprekken). Het liefst is er direct contact met ouders wanneer er één keer sprake is van verzuim. Het maakt niet uit of dit geoorloofd of ongeoorloofd verzuim is. In dit contact is belangstelling voor ouder en kind cruciaal. Naast communicatie aan het begin van het verzuim, is het belangrijk om te blijven communiceren over wat de school doet om het probleem aan te pakken. Daarnaast leggen leerkrachten aan het begin van het jaar het verzuimprotocol uit aan ouders om toe te lichten welke stappen er zijn en wat ze kunnen verwachten.

Doelgedrag 2: *Tijdig aanhaken van ouders*

Verschillen tussen het PO en VO. Er zijn duidelijke verschillen in hoe het PO en VO omgaan met de rol van ouders bij verzuim:

- **Doelgroep van de communicatie:** In het PO is de communicatie over de verzuimaanpak en de afwezigheid vrijwel uitsluitend gericht op de ouders (Roeloefs et al., 2021). Verzuim is namelijk dan vaak direct gerelateerd aan aan de gesteldheid, keuzes of onmacht van de ouders, aangezien zij verantwoordelijk zijn voor het brengen en halen (of ziekmelden) van hun kind. In het VO wordt, afhankelijk van de leeftijd, de communicatie over de verzuimaanpak óók gericht op de leerling zelf, veelal door de mentor in een mentoruur.
- **Snelheid van escalatie en interne oplossingen:** Basisscholen (PO) proberen het verzuim vaker en veel langer puur samen met de ouders op te lossen, zonder hierbij externe partners in te schakelen (Roelofs et al., 2021). Zoals eerder beschreven, hecht men in PO veel waarde aan de vertrouwensband met de ouders. Daardoor worden meldingen bij een leerplichtambtenaar vaak uitgesteld of vermeden, wat het aanhaken van de juiste hulp paradoxaal genoeg juist kan vertragen.

Doelgedrag 3: *Samenwerken met kernpartners*

Soorten kernpartners: Onder kernpartners (ook 'ketenpartners' genoemd) vallen samenwerkingsverbanden, gemeenten, jeugdhulp, leerplichtambtenaren, jeugdartsen/verpleegkundigen, schoolmaatschappelijk werk, brugfunctionaris, GGD, politie en gedragsdeskundige.

Huidige situatie: Over het algemeen stagneert de effectieve aanpak van verzuim doordat scholen externe hulp of ondersteuning veel te laat inschakelen. Zowel leerplichtambtenaren als jeugdartsen constateren dat scholen het verzuim vaak te lang laten 'doorsudderen' in de veronderstelling dat zij het zelf kunnen oplossen (Roelofs et al., 2021). Pas wanneer de problematiek al te zwaar en complex is geworden, worden de kernpartners betrokken. Belangrijke knelpunten in deze samenwerking zijn:

- **Gebrek aan vroegtijdig overleg:** Scholen melden niet alleen te laat, maar nemen ook te weinig contact op in een vroeg stadium om informeel te 'sparren' of advies in te winnen over de juiste aanpak (Roelofs et al., 2021).
- **Beeldvorming over partners:** De rol en de routes naar de jeugdgezondheidszorg en Leerplicht zijn op scholen niet altijd duidelijk of bekend (Roelofs et al., 2021). Daarnaast wordt de leerplichtambtenaar door scholen vaak nog gezien als een 'boeman' of handhaver, in plaats van een partner in de zorg voor de leerling.
- **Langs elkaar heen werken:** De afstemming tussen het onderwijsdomein en het zorgdomein komt doorgaans onvoldoende tot stand. Verschillende professionals werken vaak met de beste intenties langs elkaar heen, waardoor de verbinding ontbreekt en de leerling ondertussen thuiszit (De Wit, 2024).
- **Perspectief van de scholen:** Waar kernpartners vinden dat scholen te afwachtend zijn, zijn scholen zelf over het algemeen redelijk tevreden over de samenwerking. Zij ervaren echter als knelpunt dat er – zodra zij een partner wél hebben ingeschakeld – vaak trage opvolging is, lange wachtlijsten zijn in de jeugdhulp, en er een gebrek is aan terugkoppeling en regie vanuit de partners (Roelofs et al., 2021).

Ideale situatie: Iedere school neemt een gedragsdeskundige aan die hands-on kan coachen in de klas. Voor samenwerking met andere kernpartners is het wenselijk dat de lijntjes tussen onderwijsprofessionals en hen kort zijn en dat ze laagdrempelig contact kunnen opnemen zonder op verschillende niveaus toestemming te vragen. Zo kunnen hulpvragen die buiten de expertise van de onderwijsprofessionals liggen, snel worden opgepakt.

Doelgedrag 3: *Samenwerken met kernpartners*

Verschillen tussen PO en VO. Er zijn verschillen in hoe en in de snelheid waarmee het PO en VO kernpartners betrekken (Roelofs et al., 2021):

- **Voortgezet Onderwijs (VO) heeft een vaste structuur:** In het VO is de samenwerking met kernpartners veel structureler ingebed. VO-scholen werken veelal met specifieke verzuimcoördinatoren, houden multidisciplinaire zorg- of verzuimoverleggen (ZAT) waar de externe partners bij aanschuiven, en faciliteren preventieve spreekuren van de leerplichtambtenaar of jeugdarts op de school zelf. Hierdoor is er sprake van kortere lijnen en wordt verzuim sneller op de radar van externe partners geplaatst.
- **Primair Onderwijs (PO) is terughoudend en informeel:** In het PO ontbreekt deze vaste, structurele samenwerkingsvorm met kernpartners veel vaker. Basisscholen melden verzuim in een veel later stadium bij Leerplicht of de jeugdarts dan het VO en proberen het veel langer zelf (intern en met de ouders) op te lossen. Hierdoor blijven veel zorgwekkende signalen in het basisonderwijs lange tijd onzichtbaar voor de instanties.

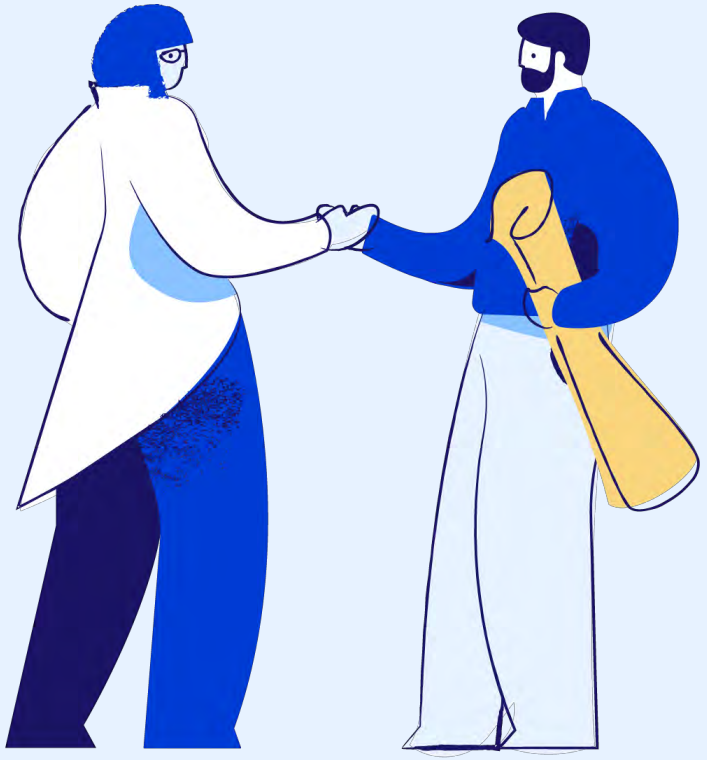

Conclusie deelvraag 1

Tijdens de doelsessie met OCW en Steunpunt Passend Onderwijs hebben we ervoor gekozen om de nadruk van het onderzoek op het **correct registreren van verzuim door leerkrachten**. Daarmee focussen we vooral op de administratieve handeling, maar ook op wat er vervolgens met de verzuimdata gebeurt en welke acties eraan verbonden zijn.

Er zijn meerdere redenen waarom is gekozen voor registreren:

- **Data-gestuurd werken**. Het is van belang dat scholen meer aandacht besteden aan de analyse van aan-/afwezigheid in de registraties en vooral om geoorloofde en ongeoorloofde afwezigheid in samenhang te bekijken. Vooralsnog hebben scholen de patronen van afwezigheid niet goed in beeld, zoals veelvuldig kortdurend ziekteverzuim, kortdurend ongeoorloofd verzuim en de optelsom daarvan. Deze patronen kunnen een signaal zijn voor oplopende afwezigheid. Daarvoor is correcte en volledige registratie essentieel (Roelofs et al., 2025).
- **Sense of belonging**. Experts van de jongerenvertegenwoordiging geven aan dat de sense of belonging een drijfveer is voor leerlingen om naar school te komen. Leerlingen die zich niet gemist voelen, vallen sneller uit. Registratie kan helpen om te laten zien dat een leerling gemist wordt.

Een belangrijke noot hierbij is dat registreren nooit een doel op zichzelf is. Registratie zorgt voor een helder overzicht aan data, die gebruikt kan worden om de opvolging van verzuim in te richten. Registratie is daarom de eerste voorwaardelijk stap die gezet moet worden in het verzuimproces. Zonder data, is er geen inzicht in verzuimpatronen en kan dus ook niet juist en tijdig geacteerd worden.

Daarom ligt de hoofdfocus van het onderzoek op verzuimregistratie. Tegelijkertijd erkennen we dat registratie zonder opvolging geen zoden aan de dijk zet. We onderschrijven hierin het belang van het tijdig aanhaken van ouders en de samenwerking met kernpartners. Deze twee gedragingen nemen we dus wel aanvullend mee in het onderzoek.

Conclusie deelvraag 1

Vanuit de experts is nog een belangrijke aanvulling: registratie mag geen controlemechanisme zijn, maar moet een zorginstrument zijn.

- Experts kijken verschillend naar verzuimregistratie. Volgens de VO-raad, jeugdartsen, leerplichtambtenaren en gemeenten is data een essentieel instrument voor (vroege) patroonherkenning en beleidsvorming. Voor LAKS, Ouders & Onderwijs voelt registratie echter vaak als een mechanisme van surveillance en wantrouwen. Zo zorgt volgens experts van de jongerenvertegenwoordiging de 'Magister-cultuur' voor een surveillance-gevoel. Het direct doorsturen van elke absentie naar ouders ondermijnt de autonomie en verantwoordelijkheid van de jongere.
- Registratie is momenteel te vaak een administratieve handeling, zonder dat de cruciale vervolgvraag wordt gesteld: *"Maak ik me zorgen om deze leerling?"*. Zolang registratie wordt ingezet voor verantwoording (naar inspectie/leerplicht) in plaats van voor signalering (naar zorg/ondersteuning), zal het weerstand blijven oproepen bij ouders en leerlingen.
- De roep om "betere registratie" is zinloos als de professional die op basis van die registratie moet handelen (de mentor / leerkracht), niet over de juiste competenties of ondersteuning (door interdisciplinair team) beschikt.

Het is daarom belangrijk om rekening te houden met het doel van de registratie (het gesprek openen en patronen herkennen, niet een controlemechanisme), de opvolging van registratie (acteren als iemand zich zorgen maakt) en het faciliteren en ondersteunen van leerkrachten en mentoren.

Deelvraag 2: Welke ***stimulerende en belemmerende factoren*** beïnvloeden het doelgedrag?

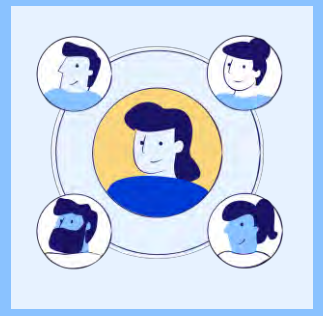

Uitleg *ACDR*

Om grip te krijgen op de talloze mogelijke gedragsbepalers, hebben we een framework ontwikkeld dat ons hierbij helpt: ACDR. Hiermee kunnen wij een probleem systematisch analyseren. Elke letter staat voor een categorie aan gedragsbepalers.

Architecture (A): omgevingsfactoren die invloed hebben op gedrag. Dit gaat om de fysieke en digitale omgeving van mensen (inrichting van openbare ruimte, vormgeving website), maar ook de keuze-architectuur (hoe worden keuzes aangeboden), regels, protocollen en de systemen waar we in leven en de organisatiestructuur (hiërarchie in een organisatie).

Competence (C): gedragsbepalers die invloed hebben op de capaciteiten en competenties van de doelgroep. De kennis (de voor- en nadelen kennen), het vaardigheidsniveau (cognitief en fysiek) van de doelgroep en self-efficacy (het vertrouwen in eigen kunnen).

Drivers (D): psychologische drijfveren, zoals extrinsieke en intrinsieke motieven, beloningen en waarden. Past de verandering bij de manier waarop je doelgroep naar de wereld kijkt en wat ze belangrijk vindt? Wat levert het hen op? Wil die dit doen?

Resistance (R): de drie weerstanden: reactance (weerstand tegen de boodschapper of de beïnvloedingspoging), scepticisme (twijfel over het probleem, de oplossing of de eigen rol hierin) en inertia (niet onwelwillend ten opzichte van doelgedrag, maar moeite met in actie komen)

Gedragsbepalers in kaart

Op de volgende pagina's geven we per categorie aan wat de meest relevante gedragsbepalers zijn voor het (al dan niet) registreren van verzuim onder leerkrachten.

Deze inzichten zijn een gebundeld overzicht van de inzichten uit de (expert)interviews, OCW community en deskresearch.

We starten met een overzicht van alle relevante gedragsbepalers en lichten deze vervolgens toe op de opvolgende pagina's.

Voor meer achtergrond in hoe het verzuimproces eruit ziet, zie bijlage 1.

Gedragsbepalers registreren leerkrachten

Architecture

+ Gedetailleerd protocol
+ Communicatie over het protocol
+ Aanwezigheid van conciërge/receptionist
+ Sociale controle op registratie
+ Samenwerkingen tussen scholen, regio's, samenwerkingsverbanden
- Inrichting en beperkingen van registratiesystemen
- Versnippering van tools voor ouders en leerkrachten
+ Wettelijke kaders rondom verzuim

Competence

+ Weten hoe om te gaan met bijzondere omstandigheden
+ Besef dat verzuim een signaal kan zijn van problemen
+ Zorgwekkendheid problemen kunnen inschatten
+ Self-efficacy digitale vaardigheden
+ Organisatievermogen

Drivers

+ Veiligheid van kind waarborgen (PO)
+ Voorkomen dat leerlingen onderwijs mist
+ Leerling tijdig willen helpen
+ Bewijslast tegen ouders
+ Bewijslast voor kernpartners
- Relatie boven registratie
+ Ervaren nut

Resistance

- Scepsis: verzuim kan nooit helemaal tegengegaan worden
- Timing registreren
- Administratieve last
- Inertia: vergeten
- Twijfels over correctheid verzuim

Gearceerde gedragsbepalers zijn het meest relevant. Deze gedragsbepalers werden vaker genoemd in de literatuur, interviews of vragenlijst. In de volgende pagina's lichten we alle gedragsbepalers verder toe.

+ **Plusjes zijn stimulerende gedragsbepalers.** Hoe meer van deze gedragsbepaler, hoe groter de kans op het doelgedrag.
- **Minnen zijn belemmerende gedragsbepalers.** Hoe meer van deze gedragsbepaler, hoe kleiner de kans op het doelgedrag

Architecture - Registreren door leerkrachten

1. Fysieke/Organisatorische omgeving:
    - **Gedetailleerd protocol.** Hoewel bijna alle scholen beschikken over een verzuimprotocol met afspraken voor escalatie, leeft dit protocol op elke school anders. Waar het op de ene school geprint in alle mappen of klassen ligt, is het op andere scholen slechts een document waarvan de inhoud bij leerkrachten onbekend is. Een belangrijke toevoeging hierbij is dat met name in het primair onderwijs (PO) bij bijna de helft van de scholen een specifiek protocol gericht op (zorgwekkend) ziekteverzuim ontbreekt, terwijl dit in het voortgezet onderwijs (VO) vrijwel altijd een vast onderdeel van het beleid is (Roelofs et al., 2021).
    - **Communicatie over de afspraken.** Afspraken worden soms onvoldoende of onduidelijk gecommuniceerd binnen de school (OCW Onderwijscommunity; Roelofs et al., 2021). Hierdoor weten niet alle werknemers wat de afspraken zijn en hoe ze moeten handelen, wat leidt tot grote verschillen in de toepassing. Zelfs als afspraken eenmalig zijn gedeeld, worden ze onvoldoende herhaald. Actieve en periodieke communicatie over het beleid aan alle professionals – met specifieke en herhaalde aandacht voor nieuwe medewerkers – is essentieel om de verbinding tussen beleid en uitvoering te borgen, maar dit ontbreekt nog vaak (Roelofs et al., 2023).

2. Sociale omgeving:
    - **Aanwezigheid van conciërge/receptionist.** Het verlichten van de administratieve taak rondom registratie is cruciaal voor leerkrachten. In de praktijk komen verzuimmeldingen vaak centraal binnen bij de administratie of receptie, waarna de desbetreffende medewerker deze óf zelf direct in het systeem registreert, óf doorgeeft aan de betrokken leerkracht (Roelofs et al., 2021). Doordat zij taken overnemen zoals het checken van meldingen, het nabellen van ouders en het verwerken van de gegevens, hoeft de leerkracht vaak enkel nog een vinkje te zetten in de klas. Dit is een belangrijke facilitaire ondersteuning, aangezien uit de praktijk blijkt dat leerkrachten door tijdgebrek of drukte in de klas de registratie nog wel eens vergeten (Roelofs et al., 2021).
        - *“De receptie is natuurlijk prachtig want dat ontlast de leerkracht heel erg." – Directie PO [Interviews]*
    - **Sociale controle op registratie.** Een belangrijke stok achter de deur is de sociale controle op het daadwerkelijk (en tijdig) invoeren van de aanwezigheid in de systemen. Met name in het VO worden leerkrachten soms gebeld, gemaild of fysiek opgezocht als de aan- en afwezigheid na een bepaalde tijd (bijv. 15 minuten na start van de les) nog niet is doorgegeven. Vanuit het landelijke model voor aanwezigheidsbeleid wordt ook expliciet geadviseerd om dagelijks de

Architecture - Registreren door leerkrachten

afwezigheidsmeldingen te koppelen aan de aanwezigheidscontrole in de les; is er géén controle uitgevoerd door de leerkracht, dan is de vaste afspraak dat de leerkracht direct wordt gevraagd dit alsnog te doen (De Wit, 2024; Roelofs et al., 2023). Deze sociale controle door een leidinggevende of verzuimcoördinator, in combinatie met automatische systeemmeldingen, werkt enerzijds als herinnering en anderzijds om urgentie te verhogen. Dit is met name effectief voor leerkrachten die het nut en de noodzaak van registratie niet altijd inzien of niet uit zichzelf alert zijn op verzuim (Roelofs et al., 2021; OCW Onderwijscommunity).

> *"Nu zijn we begonnen begin december om de collega's echt persoonlijk aan te spreken. "Goh we zien bij jou nog heel veel rode uitroeptekens in Magister." – Directie VO [Interviews]*

- **Samenwerkingen tussen scholen, regio's, samenwerkingsverbanden.** Verzuim wordt steviger op de kaart gezet wanneer er overkoepelend wordt samengewerkt. In veel regio's stellen scholen, samenwerkingsverbanden, jeugdgezondheidszorg en gemeenten (leerplichtambtenaren) gezamenlijk een regionaal of provinciaal verzuimprotocol op waarin afspraken en verantwoordelijkheden staan beschreven (Roelofs et al., 2021). Het delen van zo'n protocol creëert meer urgentiebesef om goed bezig te zijn met registratie (experts VO Raad). Hoewel dit regionale beleid een goed uitgangspunt biedt en indirect doorwerkt op de urgentiebeleving van de leerkracht, blijft de daadwerkelijke bekendheid en consequente naleving van deze protocollen door de leerkrachten in de school nog wel een belangrijk aandachtspunt in de praktijk (Roelofs et al., 2021).

Architecture - Registreren door leerkrachten

3. Digitale omgeving:
    - **Inrichting en beperkingen van registratiesystemen.** De inrichting van huidige registratiesystemen sluit vaak onvoldoende aan bij wat scholen nodig hebben voor preventieve analyses. Systemen zijn soms ingewikkeld en helpen niet actief bij het signaleren van patronen. Niet alle scholen hebben een (betaalde) verzuimmodule, waardoor analyses niet of slechts 'houtje-touwtje' in programma's als Excel gebeuren. Tegelijkertijd blijkt dat softwareleveranciers vaak wel mogelijkheden bieden (zoals dashboards of automatische signaleringen), maar dat scholen niet altijd scherp hebben wat ze precies nodig hebben of hoe het systeem hen kan ondersteunen bij vroegsignalering. Hierdoor worden de systemen onvoldoende preventief benut (Roelofs et al., 2023). Daarnaast bemoeilijkt de registratiewijze de analyse: scholen hanteren lokaal zeer verschillende methodes (variërend van registratie per dag(deel) tot per lesuur, en van enkele tot wel vijftig verschillende verzuimcategorieën), wat eenduidig inzicht in de weg staat (Roelofs et al., 2021).
    - **Versnippering van tools.** Niet alle leerlingvolgsystemen werken even prettig, zeker wanneer ouders geen absentie kunnen doorgeven in het systeem zelf (OCW Onderwijscommunity). Steeds meer scholen gebruiken daarom een aparte app (zoals Parro of Social Schools) waarmee ouders hun kind ziek kunnen melden. Leerkrachten, met name in het VO, vinden het vaak fijn en efficiënt als ouders zelf ziekmeldingen kunnen doorgeven (OCW Onderwijscommunity). Deze apps verlagen de drempel voor ouders, maar hebben een grote keerzijde: doordat de afmelding digitaal verloopt, ontneemt dit de school de mogelijkheid om in een persoonlijk (telefonisch) gesprek door te vragen naar de échte, achterliggende reden van het verzuim (Roelofs et al., 2021). Dit leidt tot oppervlakkigere of "vervuilde" registratie omdat ouders het verzuim niet altijd correct doorgeven. Tot slot zorgt de versnippering voor extra administratieve lasten, omdat deze losse communicatie-apps vaak niet gekoppeld zijn aan het formele registratiesysteem (zoals Magister of ParnasSys), wat extra handelingen van de leerkracht vereist.
4. **Wettelijke kaders.** Scholen hebben nu geen verplichting om geoorloofd verzuim structureel te registreren. Vaak doen scholen dit wel, maar onvolledig of niet eenduidig (Roelofs et al., 2023). Op hoger niveau kan naar aanleiding van de gegevens geen conclusies worden getrokken, geen acties worden ondernomen en geen gerichte interventies worden gepleegd.

Competence - Registreren leerkrachten

1. **Kennis:**
    - **Onduidelijkheid hoe om te gaan met bijzondere omstandigheden.** Leerkrachten vinden het in de praktijk vaak lastig om het onderscheid te maken tussen geoorloofd en ongeoorloofd te laat komen of verzuimen. Bij bijzondere persoonlijke omstandigheden – zoals armoede, onmacht door weersomstandigheden (sneeuw), of een emotionele gebeurtenis zoals een overleden huisdier – maken zij per leerling geregeld eigen afwegingen en uitzonderingen (OCW Onderwijscommunity). Als er zicht is op een lastige thuissituatie, zijn leerkrachten vaak coulanter en kiezen ze er soms bewust voor om het verzuim niet (of niet als ongeoorloofd) te registreren. Zij doen dit bijvoorbeeld in het belang van het kind, of omdat zij vinden dat de vaste strafmaat op dat moment niet in verhouding staat tot de ernst en daardoor zijn doel voorbijschiet (OCW Onderwijscommunity). Omdat landelijke of schoolbrede definities van verzuimsoorten voor scholen soms ingewikkeld zijn of ruimte voor interpretatie overlaten, gaat elke leerkracht hier anders mee om (Roelofs et al., 2023).
        - Hierbij speelt een duidelijk verschil tussen de onderwijssectoren: in het voortgezet onderwijs (VO) is er veelal een striktere functiescheiding waarbij de administratie, receptie of de mentor deze definitieve beoordeling maakt, terwijl de groepsleerkracht in het primair onderwijs (PO) dit vaak direct zelf in de klas moet inschatten.
        - *“Toen er zoveel sneeuw lag en het glad was, was ik niet zo streng als iemand te laat was. Er moeten ook wel uitzonderingen kunnen zijn. [....] Natuurlijk noteer je het dan wel, maar met een aantekening erbij. Bij bijzondere weersomstandigheden etc. en overmacht of bijzondere gebeurtenissen moet je het verzuim wel noteren maar dan is het geoorloofd verzuim.” – Leerkracht PO [OCW Onderwijscommunity]*
    - **Onvoldoende besef dat verzuim een signaal kan zijn van problemen.** Een belangrijk kennishiaat bij veel leerkrachten en mentoren is het besef dat verzuim een vroegtijdig signaal kan zijn van grotere, onderliggende problemen. Ziekteverzuim wordt door leerkrachten nog te vaak zonder meer geaccepteerd, zonder dat er goed wordt doorgevraagd naar de daadwerkelijke of achterliggende reden van de ziekmelding (Roelofs et al., 2021). Omdat leerkrachten het nut en de noodzaak van registratie niet altijd inzien, wordt met name geoorloofd verzuim lang niet altijd (structureel) vastgelegd (Roelofs et al., 2021, Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2024b). Door dit gebrek aan een structurele registratie ontbreekt het goede zicht op de totale aan- en afwezigheid. Hierdoor kunnen leerlingen veelvuldig geoorloofd verzuimen zonder dat dit opvalt, en kan de school moeilijk gerichte en preventieve interventies plegen op individueel of groepsniveau (Roelofs et al., 2023).

Competence - Registreren leerkrachten

2. **Vaardigheden:**
    - **Inschatten van zorgwekkend verzuim**. Leerkrachten vinden het lastig om de ernst of 'zorgwekkendheid' van het verzuim goed in te schatten (Roelofs et al., 2021). Omdat scholen het medisch inzicht missen om klachten goed te duiden, wordt er vaak gehandeld vanuit een onderbuikgevoel (Vanneste et al., 2012). Doordat deze specifieke expertise ontbreekt, duurt het in de praktijk soms te lang voordat de juiste opvolging plaatsvindt en actie wordt ondernomen (Roelofs et al., 2021).
3. **Self-efficacy digitale vaardigheden:** Sommige leerkrachten missen het vertrouwen in hun eigen kunnen (self-efficacy) om goed met de digitale registratiesystemen om te gaan. In de praktijk wordt dit door hun collega's vaak toegeschreven aan de leeftijd of perceptie van de “oude garde”, die digitalisering soms ingewikkeld of overbodig vindt. Dit gebrek aan vertrouwen vormt een belemmering, ondanks dat de registratietaak zelf technisch gezien meestal vrij simpel is en geen hoge digitale vaardigheden vereist, zoals het simpelweg aanzetten van vinkjes in een systeem (uit: Interviews).
    - *“En ik ben er wel redelijk handig in, maar ik denk dat we hier ook wat oudere collega's hebben die soms denken van: ‘Wat moet ik hiermee?’ Dus ik denk dat dat soms ingewikkeld is.” – Leerkracht VSO [Interviews]*
4. **Georganiseerdheid van leerkracht.** Goed en consequent registreren blijkt in de praktijk sterk persoonsafhankelijk en hangt samen met de werkstijl en persoonlijkheid van de individuele leerkracht (Roelofs et al., 2021). Binnen scholen is er sprake van verdeling: de ene leerkracht is zeer gestructureerd, alert op verzuim en spreekt leerlingen en ouders hier strikt op aan, terwijl de andere leerkracht chaotischer is, het registreren vergeet (door drukte of tijdgebrek in de klas), of er lakser en coulanter mee omgaat vanuit de gedachte dat 'het niet zoveel uitmaakt’ (Roelofs et al., 2021).
    - *“Leerkrachten zijn dan nog wel een beetje coulant. [..] En daar zie ik wel de ene leerkracht is daar strikter in dan de ander, dus dat ze ze echt aan gaan spreken. [...] de aard van het beestje. [..] een beetje laks, zo van 'dat maakt toch niet zoveel uit toch?” - Verzuim coördinator PO [Interviews]*

Drivers - Registreren leerkrachten

1. **Veiligheid van kind waarborgen.** Vooral in het primair onderwijs (PO) en speciaal onderwijs (SO) is de veiligheid van het kind een sterke intrinsieke drijfveer voor leerkrachten, met name vanwege de kwetsbaarheid van de doelgroep. Leerkrachten willen zeker weten dat een kind veilig van huis naar school is gekomen. Dit verantwoordelijkheidsgevoel is vaak de belangrijkste reden dat leerkrachten de registratie van hun les direct tijdig willen doen en hier niet pas laat op de dag mee starten. Ook richting ouders vinden
2. **Voorkomen dat leerlingen veel onderwijs missen.** Leerkrachten willen voorkomen dat leerlingen te veel onderwijstijd missen. Langdurig of veelvuldig verzuim leidt immers niet alleen tot achterstanden in het onderwijs, maar ook in de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2024b). Door goed en consequent te registreren, kan er tijdig worden bijgestuurd als een leerling uit de pas begint te lopen (OCW Onderwijscommunity).
    - *“Registreren van verzuim vind ik wel belangrijk. Natuurlijk móet je ook gewoon aanwezig zijn om de lesstof mee te krijgen. Anders stokt je voortgang van zowel studie als ook sociale contacten. Maar verzuim (of niet) zegt mede iets over het welzijn van leerlingen in de breedste zin van het woord.” - Leerkracht VO [OCW Onderwijscommunity]*
3. **Leerling tijdig helpen**. De intrinsieke motivatie van scholen om leerlingen goed in beeld te houden en te voorkomen dat problemen verergeren, vormt een sterke drijfveer voor registratie (Roelofs et al., 2023; OCW Onderwijscommunity). Omdat verzuim vaak een symptoom is van onderliggende problematiek en een voorbode is van een verslechterende situatie (Krijnen et al., 2021), is het feitelijk zichtbaar maken van patronen cruciaal om een leerling op tijd te kunnen helpen (OCW Onderwijscommunity). Soms start het zeer consequent registreren voor een leerling pas nadát er regelmatig verzuim wordt opgemerkt, puur om dat patroon in kaart te brengen. Iedereen is het erover eens dat registratie geen doel op zich is, maar een middel om effectieve interventies te kunnen inzetten (Roelofs et al., 2023).
    - *“Het correct registreren zorgt dat je goede data hebt en je niet alleen op je gevoel afgaat, maar ook terug kunt kijken of je gevoel klopt dat het kind altijd te laat is. Dan kun je aan de voorkant al het gesprek voeren, voordat het misschien tot langer verzuim gaat leiden.” – Leerkracht PO [OCW Onderwijscommunity]*

Drivers - Registreren leerkrachten

4. **Relatie boven registratie.** Voor alle leerkrachten staat het opbouwen van een relatie met de leerling en het creëren van een veilige sfeer in de klas voorop. Stimuleren van aanwezigheid begint bij een boeiend aanbod en een omgeving waarin leerlingen zich gezien en gehoord voelen, wat een cruciale rol speelt in het voorkomen van verzuim (Roelofs et al., 2023). Leerkrachten geven hier invulling aan door bijvoorbeeld persoonlijk bij de deur van de klas te staan bij binnenkomst (De Wit, 2024), een kletspraatje met leerlingen te maken, of vanuit oprechte bezorgdheid te vragen waarom ze te laat kwamen. Deze waarde geldt voor leerkrachten die strikt en minder strikt registreren.
5. **Bewijslast:**
    - **Richting ouders**. Het verzamelen van verzuimdata wordt gedreven door de behoefte om sterker te staan in gesprekken met ouders. De verzamelde data en analyses vormen een objectief startpunt voor het gesprek en kunnen ouders (en de leerling) overtuigen van de ernst van het verzuim (OCW Onderwijscommunity). Het visualiseren en bespreken van deze aanwezigheidsdata is een opening om te onderzoeken wat de ondersteuningsbehoeften zijn (De Wit, 2024).
        - *“Vind het altijd belangrijk om de verzuimregistratie aan het begin van de les goed in het systeem te hebben. Als mentor vind ik dit namelijk een handige manier om snel inzicht te krijgen in het verzuimgedrag van mijn mentorleerlingen. Door een goede registratie kan ik op basis hiervan gesprekken voeren met mijn leerlingen en ouder over het verzuim, daarmee is dit een belangrijk instrument voor het monitoren van het welbevinden van mijn leerlingen.” – Leerkracht VO [OCW Onderwijscommunity]*
    - **Richting kernpartners**. Daarnaast is de wens om de situatie goed inzichtelijk te maken voor kernpartners een drijfveer om te registreren. De data is belangrijk om in een later stadium met kernpartners (zoals Leerplicht of de jeugdarts) te kunnen delen (OCW Onderwijscommunity). De data laat namelijk zien welke ondersteuning de school al heeft geboden en vormt de basis voor het netwerk om eventuele verdere hulp en interventies in te zetten (De Wit, 2024).

Drivers - Registreren leerkrachten

6. **Ervaren nut.** Het verschilt sterk per school (en per individuele leerkracht) in hoeverre men het nut en de noodzaak van registratie inziet. Als het urgentiebesef er is, is de kans veel groter dat leerkrachten goed registreren (OCW Onderwijscommunity; De Wit, 2024). Dit besef ontbreekt in de praktijk nog vaak; registratie heeft onvoldoende prioriteit voor veel leerkrachten, waardoor het onvolledig en onzorgvuldig gebeurt of simpelweg vergeten wordt (Roelofs et al., 2021).
   Leden van de OCW Onderwijscommunity geven echter aan dit nut in de praktijk wél sterk te ervaren. Zij vinden het belangrijk om vrijwel elke vorm van verzuim (geoorloofd, ongeoorloofd, kort of lang) te registreren, gedreven door de overtuiging dat elke vorm van verzuim een voorbode kan zijn van langdurig verzuim. Iedereen is het erover eens dat registratie geen doel op zich mag zijn, maar een essentieel middel is voor vroegsignalering en om patronen in beeld te krijgen die anders 'onder de radar' blijven (OCW Onderwijscommunity; Roelofs et al., 2023).
   Een onbedoeld negatief effect is wel dat (strikte) registratie er soms toe uitnodigt om af te wachten tot een bepaald punt of een 'harde grens' is bereikt voordat men ingrijpt, omdat scholen vaak werken met concrete, kwantitatieve afspraken over wanneer actie vereist is (OCW Onderwijscommunity).

- In kleine (speciaal of primair) onderwijsscholen heerst de overtuiging dat uitgebreid registreren nutteloos is. Omdat de klassen klein zijn, heeft de leerkracht direct door wie er mist en is het contact met ouders al gelegd; registratie in een systeem voelt daar als overbodig en stuit op weerstand (Roelofs et al., 2023).

Resistance - Registreren leerkrachten

1. **Scepsis over dat verzuim nooit helemaal tegengegaan kan worden.** Op scholen heerst de overtuiging dat verzuim nooit helemaal tegengegaan kan worden. De gedachte dat "je die laatste 10% verzuim toch nooit wegkrijgt", zorgt voor een gelaten houding bij collega's die (nog) niet meegaan in de verandering van verzuimregistratie.
2. **Timing.** Het registreren van verzuim direct aan het begin van de les is voor sommige leerkrachten een vervelende timing, omdat andere zaken op dat moment hun aandacht opeisen. Leerkrachten geven de prioriteit aan het pedagogisch contact en klassenmanagement. Deze focus botst in de praktijk soms met de wens van de receptie of conciërge, die juist direct wil kunnen handelen bij afwezigheid.
    - *"Je wilt aan het begin van de les contact maken met de leerlingen in plaats van achter je laptop vinkjes te zetten. Zeker als ze druk binnenkomen na de pauze ligt mijn focus eerst op ze rustig krijgen." – Leerkracht VO [Interviews]*
3. **Administratieve last**. De registratie wordt door sommigen als een behoorlijke en arbeidsintensieve taak ervaren. Dit komt mede doordat het verzuim in een specifieke categorie ingedeeld moet worden, terwijl de daadwerkelijke oorzaak niet altijd direct duidelijk is en het uitzoeken hiervan tijd kost. Hoewel de meesten het simpelweg afvinken van aan- of afwezigheid een kleine moeite vinden, neemt de ervaren last drastisch toe naarmate de klassen voller zitten met zorgleerlingen, waardoor er simpelweg minder tijd overblijft voor administratie (OCW Onderwijscommunity).
4. **Inertia: vergeten.** Een gebrek aan tijd vormt een veelgenoemde belemmering. Leerkrachten hebben volle klassen met veel zorgleerlingen, waardoor de registratie van verzuim er soms bij inschiet (Roelofs et al., 2021; 2023). In het PO gebeurt het bijvoorbeeld wel eens dat leerkrachten de afwezigheid in de klassenmap opschrijven, maar het vergeten digitaal te registreren.
    - Ook ontstaan er regelmatig gaten in de registratie bij de overdracht tussen (duo-)leerkrachten (waar de focus voornamelijk op lesinhoud zoals taal en rekenen ligt) en wanneer er wordt gewerkt met vervangende leerkrachten (Roelofs et al., 2021).

Resistance - Registreren leerkrachten

5. **Twijfels over correctheid verzuim.** Veel leerkrachten geven aan dat zij regelmatig twijfelen of een kind wel echt ziek is wanneer ouders dit doorgeven, en vermoeden dat het om verkapt ongeoorloofd verzuim gaat (in de praktijk wordt dit geschat op zo'n 10% van alle ziekmeldingen) (Roelofs et al., 2021). Dit gebeurt bijvoorbeeld wanneer ouders stiekem eerder op vakantie gaan (luxeverzuim), als kinderen erg milde klachten hebben, of als ouders geen zin of tijd hebben om op te staan (met name in het primair onderwijs). Omdat leerkrachten het vaak spannend vinden of de gesprekstechnieken missen om ouders hierop aan te spreken, weten zij niet goed hoe te handelen en laten ze het rusten (Roelofs et al., 2021). Deze twijfel en weerstand worden verder versterkt doordat steeds meer scholen een 'app' gebruiken voor ziekmeldingen. Dit verlaagt de drempel voor ouders aanzienlijk en maakt het melden 'te makkelijk' (OCW Onderwijscommunity). Het grote risico hiervan is dat het persoonlijke contact wegvalt en de school de mogelijkheid wordt ontnomen om in een telefonisch gesprek door te vragen naar wat er precies aan de hand is, wat tot onterechte registraties van geoorloofd verzuim leidt (Roelofs et al., 2021). Scholen moeten er simpelweg maar op vertrouwen dat ouders de waarheid spreken (OCW Onderwijscommunity). Deze ruis in verzuimregistratie kan leerkrachten doen twijfelen aan het nut van hun eigen registratie.

Gedragsbepalers in kaart

Op de volgende pagina's geven we per categorie aan wat de meest relevante gedragsbepalers zijn voor de opvolging van verzuim. Bij de opvolging van verzuim hebben we het specifiek over het tijdig in gesprek gaan met ouders en waar nodig tijdig inschakelen van kernpartners.

Deze inzichten zijn een gebundeld overzicht van de inzichten uit de (expert)interviews, OCW community en deskresearch.

We starten met een overzicht van alle relevante gedragsbepalers en lichten deze vervolgens toe op de opvolgende pagina's.

Gedragsbepalers opvolging verzuim

Architecture

+ Type onderwijs (speciaal onderwijs, nieuwkomers)
+ Korte lijntjes met directie
+ Gedetailleerd protocol
+ Communicatie over het protocol
+ Aanwezigheid van een verzuimcoördinator/IB'er
+ Systeemondersteuning zoals een notificatie bij drempelwaarden
+ Vaste (vroege) contactmomenten met ouders
+ Controle op openstaande acties
+ Wettelijke kaders
+ Regionale protocollen en afspraken
- Privacywetgeving (AVG)

Competence

+ Kennis wanneer actie ondernemen
+ Besef dat verzuim een signaal kan zijn van problemen
+ Concreetheid van verwachtingen voor mentor
+ Routes naar kernpartners zijn bekend
+ Duidelijkheid meldingsgrenzen
+ Pedagogische vaardigheden (komt vaker voor op PO en SO)
+ Gespreksvaardigheid complexe gespreksvoering (bv met ouders)
+ Analytische vaardigheden om patronen te herkennen
+ Communicatieve vaardigheden bij taal- en cultuurbarrières

Drivers

- Diffusie van verantwoordelijkheid
- Bescherming ouderrelatie

Resistance

- Inertia: stoppen als geen contact gekregen met ouders
- Hoge werklast en tijdsgebrek

Gearceerde gedragsbepalers zijn het meest relevant. Deze gedragsbepalers werden vaker genoemd in de literatuur, interviews of vragenlijst. In de volgende pagina's lichten we alle gedragsbepalers verder toe.

+ **Plusjes zijn stimulerende gedragsbepalers.** Hoe meer van deze gedragsbepaler, hoe groter de kans op het doelgedrag.
- **Minnen zijn belemmerende gedragsbepalers.** Hoe meer van deze gedragsbepaler, hoe kleiner de kans op het doelgedrag

Architecture – Opvolging verzuim

1. Fysieke/Organisatorische omgeving:
    - **Type onderwijs.** Op scholen met een specifieke populatie (bijvoorbeeld speciaal onderwijs of nieuwkomers) lijkt er extra veel aandacht te zijn voor aanwezigheid en de relatie met de leerling. Omdat deze doelgroepen relatief vaker verzuimen en extra ondersteuning nodig hebben, zijn er vaak specifiekere afspraken gemaakt over de vervolgstappen. Daarnaast speelt de schaalgrootte een rol: in het (voortgezet) speciaal onderwijs zijn de klassen vaak kleiner en het primair onderwijs de scholen kleiner. Hierdoor valt afwezigheid direct op, is het contact met ouders al gelegd en volgt er vaak een snellere, meer directe (en soms informele) opvolging (Roelofs et al., 2021; 2023).
    - **Korte lijntjes met directie.** Wanneer de lijnen naar de directie kort zijn, is het voor medewerkers makkelijker om de directie in te schakelen zodra verzuim complex wordt of gesprekken met ouders vastlopen. De directie kan het proces dan overnemen of escaleren, wat de taak voor leerkrachten of verzuimcoördinatoren verlicht. In het primair onderwijs wordt bijvoorbeeld de directeur (of intern begeleider) vaak al in een vroeg stadium bij de vervolgstappen betrokken als er sprake is van een lastige situatie of als de leerkracht twijfelt of ouders eerlijk zijn over de afwezigheidsreden (Roelofs et al., 2021).
    - **Gedetailleerd protocol.** Hoewel bijna alle scholen over een verzuimprotocol beschikken, is enkel de aanwezigheid ervan onvoldoende om actie te garanderen. Om goede vervolgstappen te zetten, moet een protocol gedetailleerd zijn: er moeten duidelijke afspraken in staan over wie er wanneer moet worden aangehaakt en binnen welke termijn er terugkoppeling nodig is (OCW Onderwijscommunity; Tweede Kamer der Staten Generaal, 2024b).
    - **Communicatie over protocol.** De vertaalslag naar de praktijk ontbreekt echter vaak door gebrekkige communicatie. Als de afspraken niet structureel onder de aandacht worden gebracht bij alle medewerkers, kent niet iedereen zijn rol en worden de juiste stappen niet gevolgd. Dit leidt ertoe dat verantwoordelijkheden onduidelijk zijn en verzuim te lang blijft liggen (Roelofs et al., 2021). Een effectieve aanpak vereist actieve communicatie over het beleid.
        - *“We zijn begonnen met het verzuimprotocol dus heel goed uitwerken tot op rolniveau. En dat met elkaar gedeeld en daarbij ook uitgelegd met de onderzoeksresultaten erbij wat het verzuim nou eigenlijk betekent.” – Zorgcoördinator VO [Interviews]*

Architecture – Opvolging verzuim

- **Aanwezigheid van een verzuimcoördinator/IB'er**. Het verzuimproces wordt aanzienlijk versoepeld als er binnen de school één of meerdere personen (zoals een verzuimcoördinator, zorgcoördinator of IB'er) specifiek de tijd en taak hebben om data te analyseren en vervolgstappen te initiëren (OCW Onderwijscommunity). Zonder een dergelijke functiescheiding is de snelheid van signalering en de daadwerkelijke actie te vaak afhankelijk van de persoonlijke motivatie, alertheid en het urgentiebesef van de individuele leerkracht, wat willekeur in de hand werkt (Roelofs et al., 2021).
  Hierbij is een duidelijk verschil zichtbaar tussen de onderwijssectoren. In het VO vinden leerkrachten het prettig als er een specifieke functionaris is aangesteld voor het verzuimproces, zodat er heldere afspraken zijn over wie de opvolging (en escalatie) oppakt. In het PO houden leerkrachten liever zelf de regie om, eventueel samen met de IB'er, het gesprek met ouders aan te gaan en zelf te beslissen wanneer zij verdere opvolging nodig achten (OCW Onderwijscommunity; Roelofs et al., 2021).

2. **Digitale omgeving: systeemondersteuning.** Registratiesystemen kunnen het vervolgproces aanzienlijk ondersteunen. In sommige systemen is het mogelijk om specifieke acties klaar te zetten of notificaties te genereren zodra een bepaalde (vaak door de school zelf in te stellen) drempelwaarde van verzuim is overschreden. Een leerkracht of mentor krijgt dan automatisch een notificatie met een voor hen gespecificeerde vervolgactie. Softwareleveranciers bieden hiertoe steeds vaker signaleringsmogelijkheden, hoewel scholen deze systemen nu nog onvoldoende optimaal benutten voor vroegsignalering omdat zij niet altijd scherp hebben welke analyses of drempelwaarden belangrijk zijn (Roelofs et al., 2023). Scholen met een geautomatiseerd systeem dat actief actiepunten genereert, blijken in de praktijk strakker op de opvolging te zitten.

Architecture – Opvolging verzuim

3. Sociale omgeving:
    - **Vaste contactmomenten met ouders.** Het hebben van een vast proces met kennismakings- of halfjaarlijkse gesprekken is een sterke voorspeller voor een soepel verzuimproces. Een intake of kennismaking aan het begin van het schooljaar verlaagt de drempel om later in het jaar over (beginnend) verzuim te spreken, omdat de leerkracht of mentor de ouders al kent, er een relatie is opgebouwd en de lijntjes kort zijn (OCW Onderwijscommunity).
        - *“En dan start elke mentor het jaar met een gesprek met een jongere en de ouders, zonder verder doel. Gewoon kennismaken. Het eerste gesprek heeft maar één doel: het mogelijk maken van een tweede gesprek.” – Directie VO [Interviews]*
        - *”Voor alle nieuwe kinderen hebben wij een intakegesprek en dat is ondersteund met een visual. Daarin vertellen wij wie wij zijn als school, wat wij kunnen betekenen, wat wij van ouders verwachten, maar ook dat kinderen leerplichtig zijn in Nederland vanaf hun vijfde levensjaar.” – Verzuimcoördinator PO [Interviews]*
        - De manier waarop de sociale omgeving wordt geïnformeerd over de verzuimaanpak verschilt sterk per sector. In het PO is de communicatie over de verzuimaanpak (via de schoolgids, website of nieuwsbrief) merendeels gericht op de ouders en veel minder op de leerlingen zelf. In het VO richt de communicatie zich nadrukkelijk óók op de leerlingen zelf; zij worden hier met name door de mentor (in het mentoruur) over geïnformeerd. Hun ouders worden, vaker dan in het PO, geïnformeerd via de intake/kennismaking en/of ouderavonden (Roelofs et al., 2021).
    - **Controle op openstaande acties.** Het simpelweg vastleggen van beleid is onvoldoende als er geen regie is op de gemaakte afspraken op casusniveau. Vaste controlemomenten door anderen na het overschrijden van een verzuimdrempel helpen om actie te forceren. Verzuimcoördinatoren en leidinggevenden kunnen collega’s structureel aanspreken op hun openstaande actiepunten of op het niet nakomen van afspraken rondom een leerling (Roelofs et al., 2021).

Architecture – Opvolging verzuim

4. **Wettelijke kaders.** De huidige wettelijke kaders creëren in de praktijk twee gescheiden routes voor vervolgstappen, wat de rol van de leerplichtambtenaar bij verzuim complex maakt (Halberstadt, 2023). Ziekteverzuim is wettelijk gezien geoorloofd verzuim, waardoor scholen niet verplicht zijn om dit bij de leerplichtambtenaar te melden (Roelofs et al., 2021). De leerplichtambtenaar heeft formeel geen wettelijke taak bij geoorloofd verzuim en mist bovendien de medische expertise om een eventueel vermoeden van ongeoorloofd ziekteverzuim goed vast te stellen (Vanneste et al., 2012).
   Zorgwekkend ziekteverzuim moet daarentegen gemeld worden bij de jeugdarts. Echter, als scholen vermoeden dat een ziekmelding eigenlijk 'verkapt' ongeoorloofd verzuim is, mogen zij dit wél bij de leerplichtambtenaar melden (bijvoorbeeld als 'overig verzuim' of, in nieuw voorgestelde wetgeving, als een 'signaal zorgelijk ongeoorloofd verzuim' onder de meldgrens van 16 uur) (Roelofs et al., 2021). Deze strikte, juridische scheiding tussen het 'medische spoor' en het 'juridische spoor' leidt bij scholen geregeld tot verwarring over welke kernpartner zij voor welke vervolgstap moeten inschakelen (Halberstadt, 2023; Roelofs et al., 2021).

5. **Regionale protocollen en afspraken.** Om de verwarring rondom de meldroutes tegen te gaan, is in verschillende regio's een verzuimprotocol of methodiek (zoals de MAZL-aanpak) opgesteld waarin afspraken zijn gemaakt over de regie en wanneer de school meldt bij Leerplicht of de jeugdarts (Roelofs et al., 2021; Vanneste et al., 2012).
   De invulling hiervan verschilt sterk per regio. In sommige regio's wordt een zeer strikt onderscheid gemaakt: ongeoorloofd verzuim gaat naar de leerplichtambtenaar en ziekteverzuim gaat naar de jeugdarts. In andere regio's is juist afgesproken dat de leerplichtambtenaar op zijn minst op de hoogte wordt gebracht van álle vormen van zorgwekkend (ziekte)verzuim. Hoewel dit niet officieel gemeld hoeft te worden, willen deze leerplichtambtenaren dat scholen hen in een vroeg stadium laagdrempelig benaderen. Zij kunnen dan meedenken over een tijdige en passende oplossing of, in het geval van zorgwekkend ziekteverzuim, zorgen voor een snelle doorgeleiding naar de jeugdarts.

   - *"Waar ik handvatten mis — maar dat zit minder in een protocol en meer in het systeem — is bij leerlingen die heel vaak geoorloofd te laat of ziek zijn." – Directie en verzuim coördinator PO [interviews]*

Architecture – Opvolging verzuim

6. **Privacywetgeving (AVG).** Het is voor scholen vaak onduidelijk wat er precies met wie gedeeld mag worden, wat snelle actie en samenwerking in de weg staat (Krijnen et al., 2021). Vanuit oudervertegenwoordiging, belangenorganisaties en jeugdartsen is er grote weerstand tegen het ongefilterd delen van medische en geoorloofde verzuimgegevens met handhavende of externe partners zoals de leerplichtambtenaar. Ouders ervaren dit vaak als ongewenst en vrezen voor onterechte drang- en dwangmaatregelen (Kooreman et al., 2024). Ook vanuit de jeugdgezondheidszorg (JGZ) gelden strikte kaders: jeugdartsen mogen uitsluitend die informatie uit hun adviesplan delen die direct relevant is voor het onderwijs, en zij mogen dit alléén doen met expliciete toestemming van de jeugdige en/of de ouders (Abrahams et al., 2025). Medische gegevens en diagnoses worden dus in beginsel niet gedeeld, tenzij hoogst noodzakelijk en toegestaan.

Competence – Opvolging verzuim

1. Kennis:
    - **Wanneer actie ondernemen.** Het is voor onderwijsprofessionals vaak lastig om de ‘zorgwekkendheid’ van het verzuim goed in te schatten en daardoor exact te bepalen wanneer er actie ondernomen moet worden (Roelofs et al., 2021). Zelfs verzuimcoördinatoren die een protocol hebben opgesteld, kennen de afspraken niet altijd uit hun hoofd. Vaak is het onderbuikgevoel van de leerkracht of mentor de belangrijkste trigger om de data te checken; de data-analyse dient dan meer als bevestiging van dat gevoel dan dat er sprake is van een standaard, periodiek en structureel analyseproces (Roelofs et al., 2021).
        - *“Maar ik weet het niet precies, ik doe dat ook een beetje op gevoel. En ik denk wel dat daar een kader voor is trouwens hoor, maar ja, het is ook meer een gevoelskwestie.” – Leerkracht PO [Interviews]*
    - **Onvoldoende besef dat verzuim een signaal kan zijn van problemen.** Dit blijft relevant voor de vervolgstappen. Ziekteverzuim wordt nog te vaak zonder meer geaccepteerd, zonder het besef dat (terugkerend) verzuim op achterliggende sociale of psychische problematiek kan duiden. Pas als dit besef er wel is en de signalen worden opgepikt, worden de noodzakelijke stappen naar hulpverlening gezet (Roelofs et al., 2021).
    - Om de juiste vervolgstappen te zetten, moeten professionals de 'zorgwekkendheid' van het verzuim goed kunnen inschatten, wat in de praktijk erg lastig blijkt (Roelofs et al., 2021). Zoals een jeugdarts aangeeft, hebben sommige leerkrachten de neiging om verzuim uit onmacht direct te medicaliseren en een kind door te sturen naar de huisarts. Ze weten niet goed wat ze aan moeten met het verzuim en kijken daarbij onvoldoende naar de bredere context (wat gebeurt er in de klas of thuis). Dit beeld wordt bevestigd in de literatuur: scholen missen veelal de medische en diagnostische expertise om klachten goed te duiden (Roelofs et al., 2021; Vanneste et al., 2012). Ziekteverzuim wordt nog te vaak als een opzichzelfstaand medisch feit geaccepteerd, zonder het inzicht dat vage klachten (zoals hoofdpijn of buikpijn) vaak een symptoom zijn van achterliggende psychosociale, pedagogische of gezinsproblematiek.

Competence – Opvolging verzuim

- **Concreetheid van verwachtingen voor mentor.** In het VO rusten er vaak hoge verwachtingen op de rol van de mentor bij het oppakken van verzuim (Roelofs et al., 2021). Tegelijkertijd worden deze verwachtingen niet altijd expliciet gemaakt, is het onduidelijk waar ieders verantwoordelijkheid precies ligt en missen mentoren soms de specifieke gesprekstechnieken om ouders hier stevig op aan te spreken (Roelofs et al., 2021). Hierdoor kan de mentor niet altijd de verwachtingen waarmaken en worden noodzakelijke stappen of gesprekken niet of te laat gezet.
- **Rol van en routes naar leerplicht en jeugdgezondheidszorg**. Vaak ligt het aanhaken van kernpartners bij slechts één specifiek persoon binnen de school, waardoor de juiste routes en rollen bij de rest van het team onbekend of onduidelijk zijn (Roelofs et al., 2021). Daarnaast stagneert de opvolging doordat scholen vaak een verkeerd beeld hebben van de leerplichtambtenaar. Vooral in het primair onderwijs hecht men zoveel belang aan de vertrouwensrelatie met de ouders, dat een melding bij de leerplichtambtenaar als 'verraad' wordt gezien. Hierdoor kiezen scholen er bewust voor om deze partners pas in een (te) laat stadium in te schakelen.

Soms gebeurt overigens het tegenovergestelde: dan gebruikt de school de autoriteit van de leerplichtambtenaar of jeugdarts juist bewust als middel om de urgentie bij laks reagerende ouders te verhogen.

  - *“Als het dan niet beter wordt, of als een kind een week thuisblijft omdat hij zijn teen heeft gestoten, dan gaan we de GGD erbij halen. Dat maakt het wat serieuzer voor ouders. Ze moeten beseffen: school is niet vrijblijvend.” – Intern begeleider PO [Interviews]*

- **Duidelijkheid meldingsgrenzen**. Scholen melden ongeoorloofd verzuim doorgaans pas wanneer de wettelijke grens van 16 uur in 4 weken is overschreden, omdat de leerplichtambtenaar op dat moment verplicht in actie komt (Roelofs et al., 2021). Zolang een leerling onder deze grens blijft, is er geen automatische opvolging of wettelijke plicht tot melden. Hoewel de school de mogelijkheid heeft om het wél te melden (bijvoorbeeld onder de noemer 'overig verzuim' of als een toekomstig 'signaal zorgelijk ongeoorloofd verzuim'), is het voor alle betrokkenen (school, ouders én leerling) vaak onduidelijk hóé en wannéér een school precies deze afweging maakt.

Competence – Opvolging verzuim

2. Vaardigheden:
    - **Pedagogische basis.** In het (V)SO en het praktijkonderwijs is er over het algemeen structureel meer aandacht voor verzuim. Leerkrachten in deze sectoren zijn vaker specifiek pedagogisch onderlegd en werken met kleinere klassen. Hierdoor overzien zij eerder de urgentie van het voorkomen en registreren van verzuim, en kunnen zij door de al bestaande intensieve relatie met de leerling en ouders makkelijker en sneller de benodigde vervolgstappen zetten (Roelofs et al., 2021; 2023).
    - **Analytische vaardigheden om patronen te herkennen.** Het simpelweg registreren van verzuim is onvoldoende als er geen goede analyse op volgt. Het ontbreekt scholen en onderwijsprofessionals echter vaak aan de kunde om de data uit de registratiesystemen op de juiste manier te interpreteren, te analyseren en te vertalen naar patronen (Roelofs et al., 2023). Systemen en software bieden vaak wel rapportagemogelijkheden, maar scholen hebben niet altijd scherp wélke analyses cruciaal zijn voor vroegsignalering (Roelofs et al., 2023). Zeker als er vanuit het systeem geen automatische notificaties of drempelwaarschuwingen komen, is het essentieel dat professionals zelf gecombineerde verzuimpatronen (zoals de optelsom van kortdurend ziekteverzuim en ongeoorloofd verzuim) kunnen herkennen. In de praktijk worden deze patronen echter onvoldoende herkend (Roelofs et al., 2021). Doordat het goede zicht op de totale aan- en afwezigheid ontbreekt, worden systematische analyses op zowel individueel als groepsniveau belemmerd. Hierdoor baseren professionals zich bij de opvolging nu vaak nog op hun onderbuikgevoel (Roelofs et al., 2021).

Competence – Opvolging verzuim

- **Gespreksvaardigheid complexe gespreksvoering**. Bij zorgwekkend verzuim is het uitgangspunt dat ouders (en afhankelijk van de leeftijd ook de leerling) hier door de school proactief op aangesproken worden. Leerkrachten en mentoren missen in de praktijk echter vaak de specifieke gesprekstechnieken en het zelfvertrouwen (self-efficacy) om ouders op de juiste, respectvolle manier aan te spreken, in het bijzonder wanneer er een vermoeden is van 'verkapt' ongeoorloofd verzuim (OCW Onderwijscommunity, Roelofs et al., 2021). Omdat zij deze gesprekken lastig of spannend vinden, laten zij het verzuim soms te lang ‘doorsudderen’ waardoor de werkelijke oorzaak niet achterhaald wordt (Roelofs et al., 2021; experts VO Raad).
    - **Omgaan met weerstand en lastige situaties**. Als leerkrachten ouders wél bereiken, ontstaan er geregeld lastige situaties die een hoge mate van gespreksvaardigheid vereisen. Ouders reageren soms boos, zijn niet open, of erkennen het verzuim niet als een probleem. Ook komt het voor dat ouders het niet eens zijn met de school of wetgeving, niet openstaan voor hulp, hun kind overmatig beschermen, of afwijzend reageren vanwege een verkeerd (controlerend) imago van de leerplichtambtenaar of jeugdarts. Daarnaast kunnen taal- en cultuurverschillen tot knelpunten leiden. De reactie van ouders maakt een constructief gesprek soms onmogelijk voor leerkrachten die hier niet in geschoold zijn (Roelofs et al., 2021).
- **Delegeren**. Omdat de bovengenoemde gesprekken voor mentoren en leerkrachten soms te complex of intimiderend zijn, worden in de praktijk vaak verzuimcoördinatoren, IB'ers of de directie ingeschakeld om deze zwaardere gesprekken over te nemen (Roelofs et al., 2021, experts vertegenwoordiging van samenwerkingsverbanden en VO Raad). Om leerkrachten en mentoren meer vertrouwen te geven om dit zélf te doen, zetten koploperscholen in op specifieke training, bijvoorbeeld door middel van de cursus ‘Verzuimgesprekken voeren’ vanuit de MAZL-methodiek. Dit helpt hen om het gesprek niet vanuit controle, maar vanuit bezorgdheid te voeren (De Wit, 2024).
- *“Bij ons werd het niet goed opgevolgd. Ze vonden het lastig om het gesprek aan te gaan [met de ouders].” - Leerkracht PO [OCW Onderwijscommunity]*
- *“Ik denk dat veel mensen niet goed weten hoe ze zo'n 'zorggesprek' moeten voeren vanuit een onderwijsrol, dus wordt het vaak niet gedaan of even telefonisch afgehandeld.” - Leerkracht PO [Interviews]*

Competence – Opvolging verzuim

- **Communicatieve vaardigheden bij taal- en cultuurbarrières.** Een effectieve aanpak van verzuim vraagt om een goede interactie tussen kind, ouders en school. Met name scholen met (veel) nieuwkomers ervaren echter vaker knelpunten in de opvolging doordat ouders de Nederlandse of Engelse taal niet goed machtig zijn. Deze taalbarrière vergroot het risico op verzuim aanzienlijk (Kooreman et al., 2024). Naast taal spelen ook culturele vaardigheden een rol: andere culturen kennen soms andere opvattingen over wanneer een kind ziek gemeld mag worden (bijvoorbeeld uit bescherming van meisjes) (Roelofs et al., 2021), of weten simpelweg niet goed dat hun kind verplicht naar school moet (Krijnen et al., 2021). Het ontbreekt onderwijsprofessionals soms aan de benodigde interculturele gespreksvaardigheden om in deze situaties goed met ouders te communiceren (Roelofs et al., 2021). Hierdoor is het voor hen extra lastig om het verzuim te doorgronden, ouders mee te nemen in de Nederlandse wet- en regelgeving, en hen goed uit te leggen waarom het essentieel is dat het kind structureel naar school komt.
    - *“Eigenlijk moet ouders en verzorgers dat [een afspraak] altijd aangeven, maar ouders spreken vaak minder goed de taal, Nederlands, dan die leerlingen zelf. Dus dan hebben ze [leerlingen] vaak wel een brief [van de afspraak] en nemen ze de brief mee.” – Leerkracht VO [Interviews]*

Drivers – Opvolging verzuim

1. **Diffusie van verantwoordelijkheid.** In de praktijk is het vaak onvoldoende duidelijk of expliciet belegd wie er binnen de school verantwoordelijk is voor de signalering, wie de data-analyse doet, wie bewaakt of leerlingen over verzuimdrempels heengaan, en wie vervolgens de opvolging doet en kernpartners inschakelt (Roelofs et al., 2021). Door deze onduidelijke afbakening van taken in de verzuimaanpak treedt er een diffusie van verantwoordelijkheid op, wat het nemen van de juiste vervolgstappen bemoeilijkt. Daarnaast spelen organisatorische factoren mee in deze houding: als iemand parttime werkt, kan de aanname spelen dat een collega de dag ervoor al actie heeft ondernomen. Ook komt het voor dat geoorloofd en ongeoorloofd verzuim door verschillende personen of in verschillende rollen worden bijgehouden, waardoor het onderlinge verband (de optelsom) minder snel wordt gelegd en patroonherkenning uitblijft (Roelofs et al., 2021).
2. **Bescherming ouderrelatie.** Leerkrachten en mentoren hechten extreem veel waarde aan het behouden van een goede, veilige vertrouwensrelatie met ouders. Met name in het PO (waar een acht jaar durende band nodig is) is dit een absolute kernwaarde. Deze kernwaarde is een sterke drijfveer om zaken zo lang mogelijk informeel op te lossen. Paradoxaal genoeg leidt dit ertoe dat scholen zeer terughoudend zijn met formele registratie en met het zetten van externe vervolgstappen (Roelofs et al., 2021). Daarnaast zijn leerkrachten vaak bang voor conflicten met ouders. Dit hangt nauw samen met het missen van de juiste gespreksvaardigheden voor complexe of 'slecht-nieuws'-gesprekken (Roelofs et al., 2021). Om hun eigen rol als 'lieve juf of meester' te kunnen behouden, escaleren zij de moeilijke gesprekken over verzuim daarom liever naar de directie of intern begeleider.

- *”Mentoren vinden dat gesprek met ouders over het algemeen lastig, zeker als het gaat om iets wat niet goed gaat. Mentoren willen vaak ook gewoon aardig gevonden worden door leerlingen en ouders, en een slecht-nieuwsgesprek ligt gevoelig.” – Verzuimcoördinator PO [Interviews]*

Resistance – Opvolging verzuim

1. **Inertia door moeizaam oudercontact en onbegrip.** Wanneer het contact met ouders moeizaam verloopt, kan er bij de medewerker verantwoordelijk voor vervolgstappen inertia (passiviteit) optreden. Zij raken ontmoedigd om ouders tijdig te (blijven) betrekken en staken hun vervolgacties (Roelofs et al., 2021). Dit gebeurt bijvoorbeeld wanneer ouders structureel slecht te bereiken zijn of wanneer er sprake is van een taal- of cultuurbarrière. Daarnaast stuiten scholen en leerplichtambtenaren in de praktijk regelmatig op weerstand vanuit de ouders zelf: ouders erkennen het verzuim niet altijd als een probleem, nemen geen verantwoordelijkheid, reageren boos of afwijzend, en staan soms niet open voor aangeboden hulp (Roelofs et al., 2021). Omdat deze weerstand veel energie kost en leerkrachten het vaak spannend vinden of de vaardigheden missen om hier goed mee om te gaan, laten zij de opvolging soms rusten.

Resistance – Opvolging verzuim

2. **Hoge werklast & tijdsgebrek.** Een zeer grote belemmering voor het zetten van vervolgstappen is het ervaren tijdsgebrek bij het onderwijspersoneel. Volgens leerplichtambtenaren reageren veel leerkrachten of mentoren niet (of te laat) op verzuim richting leerling of ouders om verschillende redenen: ze zijn simpelweg te druk of ze hebben te veel andere prioriteiten (Roelofs et al., 2021). Een belangrijke factor hierbij is de toename van het aantal zogeheten 'zorgleerlingen'. Leerkrachten geven aan dat gemiddeld een kwart tot een derde van de leerlingen in de klas extra ondersteuning nodig heeft; dit verhoogt de werkdruk in combinatie met het lerarentekort enorm en zorgt ervoor dat zij nauwelijks toekomen aan hun kerntaken, laat staan aan uitgebreide verzuimopvolging. Ook factoren zoals parttime werken of het lesgeven aan (te) grote klassen zorgen ervoor dat er minder prioriteit, tijd en aandacht aan individuele vervolgacties gegeven kan worden (Roelofs et al., 2021).
    - **Gebrek aan ambulante capaciteit en faciliteiten.** Tot slot ontbreekt het scholen simpelweg vaak aan de fysieke en organisatorische middelen om intensieve vervolgstappen te zetten. De vertegenwoordiging van samenwerkingsverbanden zegt bijvoorbeeld dat scholen een gebrek aan ambulante capaciteit hebben. Er is vaak geen tijd of personeel voor huisbezoeken wanneer een leerling uitvalt. Dit wordt in de literatuur bevestigd: een effectieve opvolging en nazorg van verzuim vereist dat er voldoende 'mankracht' en uren (zowel in kwaliteit als kwantiteit) beschikbaar worden gesteld voor onder andere de nazorg, monitoring, en de uitgebreide communicatie met leerlingen en ouders. Omdat het hieraan vaak ontbreekt of het proces als te arbeidsintensief wordt ervaren, vallen de noodzakelijke vervolgacties in de praktijk stil (Roelofs et al., 2021; 2023).

- *“In principe moeten ze [leerkrachten] invullen als een kind te laat is, ook al is het één minuut. Maar ik weet dat niet iedereen dat zo strikt doet. Vaak wordt het pas vanaf 3, 4 of 5 minuten opgeschreven. En dat moet dan in [registratiesysteem] gezet worden. Dat is veel administratie en daar zijn leraren nooit zo blij mee.” – Intern begeleider PO [Interviews]*
- *“Ik moet dan zelf nog die brief opstellen en de mail sturen [naar ouders van verzuimende leerlingen]. Ik snap eigenlijk niet waarom dat niet automatisch gaat. Dat is echt een stukje werkdruk waar niemand zin in heeft. – Leerkracht VO [Interviews]*

Conclusie deelvraag 2

De belangrijkste gedragsbepalers voor registratie zijn:

+ Gedetailleerd protocol
+ Communicatie over het protocol
+ Aanwezigheid van conciërge/receptionist
+ Sociale controle op registratie
+ Weten hoe om te gaan met bijzonder omstandigheden
+ Besef dat verzuim een signaal kan zijn van problemen
+ Veiligheid van kind waarborgen (PO)
+ Leerling tijdig willen helpen
- Relatie boven registratie
+ Ervaren nut
- Timing registreren
- Administratieve last
- Inertia: vergeten

De belangrijkste gedragsbepalers voor de opvolging van verzuim zijn:

+ Gedetailleerd protocol
+ Communicatie over het protocol
+ Aanwezigheid van een verzuimcoördinator/IB'er
+ Systeemondersteuning zoals een notificatie bij drempelwaarden
+ Vaste (vroege) contactmomenten met ouders
+ Wettelijke kaders
+ Kennis wanneer actie ondernemen
+ Besef dat verzuim een signaal kan zijn van problemen
+ Concreetheid van verwachtingen mentor
+ Gespreksvaardigheid complexe gespreksvoering (bv met ouders)
- Diffusie van verantwoordelijkheid
- Hoge werklast en tijdsgebrek

Deelvraag 3: Wat *wordt er al gedaan* op scholen?

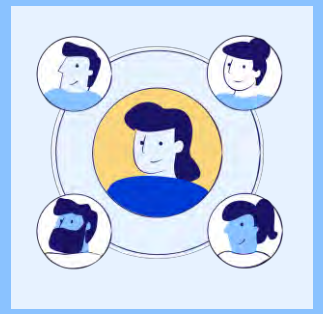

Overzicht van bestaande initiatieven

Het niet altijd nodig om het wiel opnieuw uit te vinden. Daarom brachten we op basis van de bevindingen uit het onderzoek (literatuur en de interviews) in kaart wat er al wordt gedaan op scholen.

Deze “best practices” beschrijven we in dit hoofdstuk. We zien hier verschillende interventierichtingen gericht op preventie, specifiek op registratie, ouders, trainingen en vervolgstappen.

Interventies gericht op *registratie*

1. **Het ‘te laat’ briefje:** Leerlingen die te laat komen, krijgen pas toegang tot de les nadat zij zich hebben gemeld bij een centraal loket voor een briefje. Verzuimcoördinatoren benadrukken dat registratie hiermee 100% gegarandeerd is en de leerkracht de discussie aan de deur vermijdt. Andere scholen betwisten dit juist; zij vinden dat een leerling hiermee onnodig nóg meer lestijd mist.
    - *“Die heeft daar iets mee gedaan, die heeft zeg maar genoteerd de reden... dat is wel fijn dat ik daar niet meer in de les mee bezig hoef te zijn.” – Leerkracht VO [Interviews]*
2. **Het zorgenvinkje**. Een jeugdarts heeft het hierbij ook over het ‘zorgenvinkje’: Dit is een preventieve digitale interventie. Naast de harde data (cijfers) kan een leerkracht een subjectief 'vinkje' zetten bij een leerling. Dit signaal geeft aan dat de leerkracht zich zorgen maakt over de houding of het welzijn van de leerling, nog voordat er sprake is van veel verzuim. Dit triggert de zorgstructuur om mee te kijken voordat de officiële verzuimdrempels worden overschreden. Dit vinkje bestaat nu nog niet, maar zou een mooie toevoeging zijn aan het systeem.

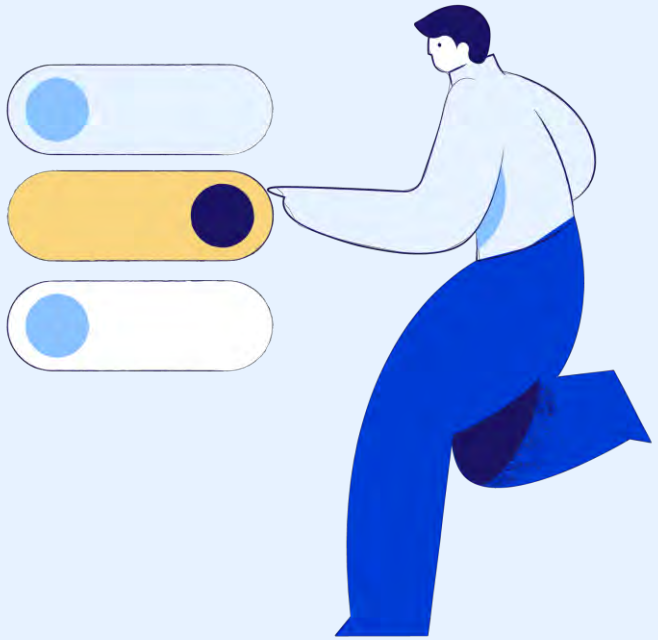

Interventies gericht op *ouders*

1. **Preventieve startgesprekken.** Aan het begin van het schooljaar worden er voor mentoren uren vrijgemaakt om gesprekken te voeren met ouders, nog vóórdat er problemen zijn. Door nu al een vertrouwensband op te bouwen, is de drempel veel lager om later in het jaar over verzuim te bellen. In deze gesprekken kan ook de rol en betrokkenheid van de leerplichtambtenaar en jeugdarts uitgelegd worden: zij zijn helpend en ondersteunend in plaats van controlerend (Roelofs et al., 2021).
    - *"Het voorkomt namelijk ook dat als er op de vierde of vijfde dag een incident is dat je niet met een vervelend gesprek moet beginnen terwijl je die ouders nog nooit hebt gesproken." – Directie VO [Interviews]*
2. **Visuele protocollen.** Om de complexe verzuimregels uit te leggen aan alle ouders (ook bij taalbarrières), worden protocollen omgezet in beeld. Deze 'praatplaten' laten in één oogopslag zien wat de stappen zijn bij verzuim. Dit voorkomt onbegrip en zorgt ervoor dat de regels voor iedereen transparant zijn.
    - *"Om dat ook bespreekbaar te maken met ouders hebben we nog een protocol gemaakt met wat meer visuele ondersteuning, zodat het ook voor ouders en leerlingen wat beter te begrijpen is." – Leerkracht VO [Interviews]*
    - *"Wij draaien maandelijks een piramide uit om te kijken welke leerlingen opvallen in aanwezigheidspercentages." – Directie VO [Interviews]*
3. **Feedbackbrieven.** Experts van de VO Raad benadrukken het belang van het sturen van nudge letters. Dit zijn brieven die gebaseerd zijn op gedragskennis, die ouders informeren over de verzuimstatus met een zorgende toon in plaats van straffend. Dit motiveert ouders eerder om samen naar een oplossing te zoeken dan een dreigbrief van de leerplicht.
4. **Concrete feedback** Ook blijkt dat het effectief is om ouders via te informeren over het exacte aantal gemiste schooldagen, in plaats van abstracte aanwezigheidspercentages (BIT UK, 2025). Ouders interpreteren een percentage van bijvoorbeeld 90% vaak onterecht als een ruime voldoende, terwijl dit in de praktijk neerkomt op bijna vier weken verzuim. Door de vertaling naar concrete dagen ("Uw kind heeft 5 dagen gemist"), wordt de informatie begrijpelijker en minder bestraffend ervaren. Deze eenvoudige, laagvriendelijke interventie le[illegible] in de praktijk tot een meetbare stijging van de aanwezigheid, [illegible]name bij leerlingen uit kwetsbare gezinnen.

Interventies gericht op *training*

1. **Trainingen voor leerkrachten.** Scholen zetten in op trainingen om leerkrachten weerbaarder te maken in gesprekken met ouders. Scholen bieden trainingen aan (soms met acteurs) om leerkrachten te leren hoe ze lastige verzuimgesprekken met ouders kunnen voeren (OCW Onderwijscommunity).
    - Een voorbeeld van zo'n cursus is "Verzuimgesprekken voeren" vanuit de MAZL-methodiek. Deze cursus geeft leerkrachten en mentoren het zelfvertrouwen en de techniek om gesprekken niet vanuit controle, maar vanuit pedagogische bezorgdheid te voeren (Roelofs et al, 2021; De Wit, 2024; Krijnen et al., 2021).
    - *"We hebben trainingen gegeven op school over hoe om te gaan met ouders, hoe je gesprekken voert en hoe je slecht nieuws brengt. Dus daar zijn ze in getraind en dat is helpend." – Directie VO [Interviews]*
    - *"Ik gebruik vaak die donderdag en vrijdag daarvoor om een training aan te bieden voor degenen die dat willen over gespreksvoering." – Directie VO [Interviews]*

2. **Verantwoordelijkheid leerkrachtenopleiding.** Lerarenopleidingen spelen een cruciale rol door toekomstige leerkrachten bewust te maken van het belang van schoolaanwezigheid en een stimulerend schoolklimaat. Hoewel zij niet direct betrokken zijn bij de verzuimaanpak op scholen, rusten zij leerkrachten toe met de nodige vaardigheden om effectief te sturen op aanwezigheid en adequaat te handelen bij verzuim (Roelofs et al., 2025). De Vertegenwoordiging Samenwerkingsverbanden geeft aan dat leerkrachten in het VO nu vooral worden opgeleid als vakexperts (wiskunde, Engels), maar in de praktijk worden ingezet als pedagogen, maatschappelijk werkers en mentoren. Ze missen basisvaardigheden voor bijvoorbeeld het omgaan met lastig gedrag of complexe gespreksvoering met ouders. Wensen als meer menselijk contact en vroegtijdige signalering zijn mooi, maar de leerkracht of mentor is er simpelweg niet voor opgeleid en staat er vaak alleen voor. De leerkrachtenopleiding zou hier meer in kunnen bieden.
3. **Actieve ondersteuning.** Bepaalde koploperscholen hebben systemen die leerkrachten actief ondersteunen (VO Raad). Zo is er een maatjessysteem, waarbij leerkrachten aan elkaar gekoppeld worden om gesprekken voor te bereiden. Er zijn ook enkele scholen die een gedragsspecialist hebben rondlopen die kan meedenken. Daarnaast kan een leerplichtambtenaar of jeugdarts mentoren coachen bij gesprekken.

Interventies gericht op *opvolging verzuim*

1. **Systemen met drempelwaarde.** Sommige systemen geven een waarschuwing/pop-up met gerichte acties wanneer een bepaalde drempelwaarde van verzuim wordt overschreden. Dit kan helpen in de signaalherkenning.
2. **Interdisciplinaire teams:** op regelmatige basis is multidisciplinair overleg tussen relevante betrokkenen (school, leerplichtambtenaar, jeugdarts/-verpleegkundige, samenwerkingsverband) gewenst over de verzuimaanpak op casusniveau en de rol/taken van de verschillende betrokkenen daarin. Scholen kunnen bijvoorbeeld een Schoolaanwezigheidsteam (SAT) of structureel overleg inrichten (Roelofs et al., 2023). Zo'n team (bestaande uit o.a. een verzuimcoördinator, IB'er en directie) kan periodiek (bijv. maandelijks) de aanwezigheidsdata en patronen analyseren op school- en groepsniveau, om zo tijdig vervolgstappen te bepalen (Roelofs et al., 2023; De Wit, 2024). De lijntjes tussen deze mensen moeten kort zijn: men kent elkaars naam, gezicht en contactgegevens.
    - *"We hebben elke vier weken een SAP-overleg: School Aanwezigheid Breed overleg. Dat is ons eigen ondersteuningsteam aangevuld met de kernpartners." – Verzuim coördinator VO [interviews]*
    - Experts van de VO Raad en de vertegenwoordiging van samenwerkingsverbanden benadrukken het belang van interdisciplinaire teams in de klas. Zij raden aan om ook pedagogen, schoolmaatschappelijk werk of ondersteuners naast de leerkracht te zetten, zodat de leerkracht kan lesgeven en de ander focust op welzijn en verzuim.
3. **Preventieve spreekuren op school door netwerkpartners.** Om te voorkomen dat externe hulp te laat wordt ingeschakeld, kunnen scholen preventieve spreekuren organiseren waarbij de leerplichtambtenaar of de jeugdarts fysiek op school aanwezig is (Roelofs et al., 2021). Deze preventieve gesprekken met leerlingen (en soms ouders) over beginnend verzuim blijken zeer effectief om het verzuim tijdig in te dammen en te voorkomen dat het langdurig wordt (Roelofs et al., 2021).

Conclusie deelvraag 3

Allereerst geven alle experts en de literatuur aan dat er meer ingezet moet worden op een preventieve aanpak om verzuim te voorkomen. Dit gaat veelal over verbinding met de leerling, en zorgen voor passend onderwijs.

Hiernaast zijn er concretere, kleinschaligere interventies die kunnen helpen om het registratiegedrag en de vervolgacties te verbeteren. Interventies die hieraan bijdragen:

- **Pas de digitale systemen aan die analyse of actiepunten vergemakkelijken**. Bijvoorbeeld een waarschuwingspop-up of een zorgenvinkje.
- **Communiceer de verzuimaanpak vroeg en regelmatig naar ouders**. Hierdoor zijn zij ook goed op de hoogte van alle processen.
- **Geef trainingen over gespreksvoering en andere vaardigheden**. leerkrachten krijgen hierdoor de juiste vaardigheden en self-efficacy die ze nu vaak missen om gesprekken met ouders aan te gaan.
- **Zorg voor een interdisciplinair team met duidelijke rolverdeling**. Het helpt als een verzuimcoördinator aanwezig is die overzicht houdt. Maar daarnaast is het ook fijn als er een interdisciplinair team regelmatig samenkomt. Kernpartners kunnen een preventiever betrokken worden hierbij.

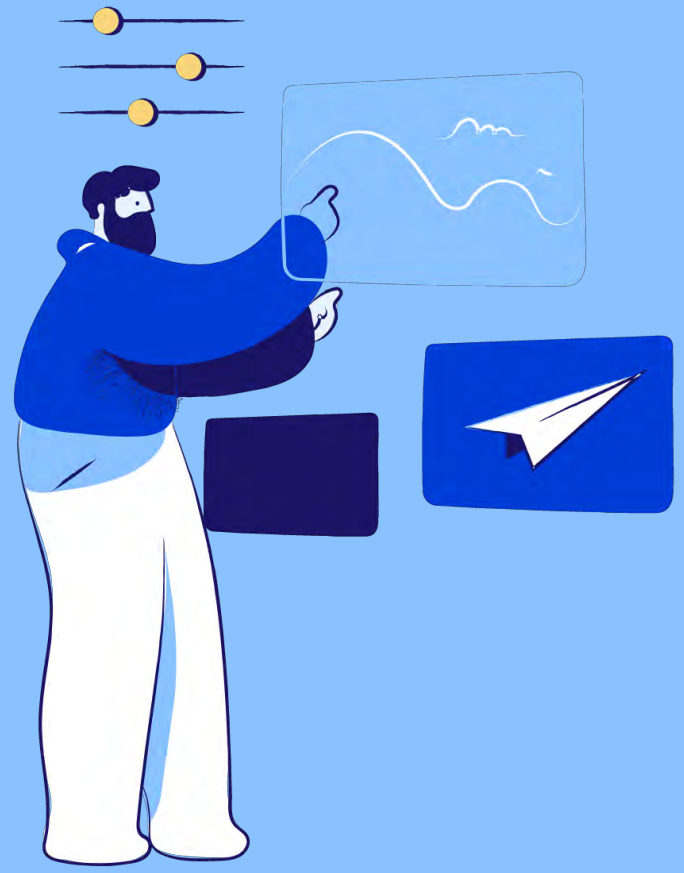

Gedragsstrategie

Deelvraag 4: Welke elementen moet een *effectieve communicatie- en handhavingsstrategie* bevatten?

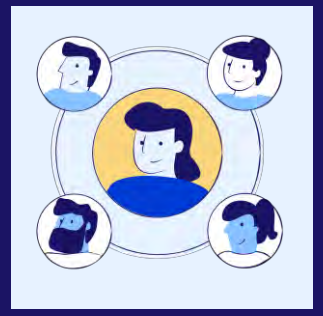

Strategie

Weten – willen – kunnen - doen

Op basis van de inzichten uit het onderzoek stelden we een strategisch advies op. Dit advies sluit aan op de gevonden gedragsbepalers in scholen, met daarbij geselecteerde kansrijke gedragstechnieken, en de kansrijke adviezen en interventierichtingen die we samen met het Ministerie van OCW en betrokken stakeholders in kaart hebben gebracht. De strategie volgt het format “weten – willen – kunnen - doen”, waarin binnen elke fase andere interventies kansrijk zijn. De hieruit volgende adviezen focussen primair op het *correct registreren* van verzuim, maar we vullen deze ook aan met adviezen voor het vervolg.

Een strategie voor elke school

Niet elke school bevindt zich in dezelfde fase van de preventieve verzuimaanpak. Waar de 'koplopers' vooral behoefte hebben aan ondersteuning bij de uitvoering en het volhouden van registraties, staan andere scholen nog aan het begin van dit proces. Voor hen ligt de prioriteit nog bij het inzien van het nut en de noodzaak van verzuimregistratie. Ons trapsgewijze framework houdt rekening met deze verschillen en biedt een passende strategie voor elke fase van ontwikkeling.

Overzicht *gedragsbepalers* per fase

Hieronder geven we de relevante gedragsbepalers weer, hergestructureerd per fase.

Doelgedrag	Beter registreren			
Fase	Weten	Willen	Kunnen	Doen
Interventierichting	Basis op orde	Nut verhogen	Snel handelen & ontlasten	Correct (blijven) registreren
Gedragsbepalers	Gedetailleerd protocol (duidelijke rolverdeling)	Ervaren nut / scepsis	Aanwezigheid ondersteunend personeel	Sociale controle op registratie
	Communicatie over protocol	Verzuim als signaal van problemen	Relatie boven registratie (richting kind)	Relatie boven registratie (richting ouders)
		Tijdig willen helpen	Timing registratie	Inertia: vergeten
		Veiligheid van kind waarborgen	Kennis: hoe omgaan met bijzondere omstandigheden	Timing registratie
			Kennis: onderscheid geoorloofd vs. ongeoorloofd	

Overzicht *gedragstechnieken* per fase

Hieronder geven we de kansrijke gedragstechnieken weer, die passen bij de gedragsbepalers.

Doelgedrag	Beter registreren			
Fase	Weten	Willen	Kunnen	Doen
Interventierichting	Basis op orde	Nut verhogen	Snel handelen & ontlasten	Correct (blijven) registreren
Technieken	Mere exposure	Laten ervaren	Boosting: inrichting registratiemoment	Garanties geven (over ondersteuning bij vervolg)
	Duidelijke stappen geven	Gedrag koppelen aan waarden	Garanties geven (over ondersteuning bij vervolg)	Voorbeeldgedrag laten zien
	Fluency	Weerstand erkennen	Opleiden	Injunctieve norm uitdragen
	Concreet maken	Geanticipeerde spijt opwekken	Laten ervaren	Implementatie intenties
		Garanties geven (over nut, vervolganalyse)	Makkelijk maken	Fluency (systemen)
		Geef sturing		Prompts
		Zelfovertuiging		
		Keuzeopties geven		
		Feedback geven		

1. Weten: basis op orde en eenduidigheid

Voor scholen die aan het begin van het proces staan, is het cruciaal dat de kennis over ‘wie’ ‘wat’ ‘waar’ ‘waarom’ en ‘hoe’ registeren eenduidig en concreet is.

- **Landelijke handreiking 'Wie doet wat?'** De huidige wetgeving laat veel vrijheid voor scholen. Dit is fijn, omdat zij zo zelf invulling kunnen geven aan de manier van registratie die het beste past, maar laat ook veel mogelijkheden open, waardoor het lastig kan zijn om concreet te worden.
  - Ontwikkel een beknopte gids met een *blauwdruk* over het verzuimproces in te richten. Ga hier zowel in om rollen binnen scholen als rollen en verantwoordelijkheden van kernpartners zoals leerplichtambtenaar en jeugdarts haarscherp worden gedefinieerd.
  - *Praktijkvoorbeeld:* Een digitaal stroomdiagram dat in de lerarenkamer wordt opgehangen en laat zien: "Bij 3x te laat in 1 week > mentor belt ouders. Bij 10% ziekteverzuim > direct overleg met jeugdarts".
- **Standaard verzuimcategorieën:** Stimuleer het gebruik van eenduidige categorieën (bijv. gebaseerd op Roelofs et al., 2023) in systemen zoals Magister of ParnasSys om data-analyse op regionaal niveau mogelijk te maken.
- **Ontlasting door centrale registratie:** Zet conciërges of administratief personeel in om ziekmeldingen direct na te bellen en te verwerken, zodat de leerkracht zich volledig op het lesgeven kan richten.

2. Willen: urgentie verhogen

Voor scholen waar registratie nog als 'moeten' wordt ervaren, is het belangrijk dat de focus verschuift van moeten naar de waarde van registratie voor het kind. Voor vrijwel alle leerkrachten staat het welzijn van het kind immers voorop.

- **Framing: 'Gezien worden' in plaats van 'controleren':** Positioneer registratie niet als administratieve last, maar als een zorgmiddel om een *sense of belonging* te creëren. Als een leerling er niet is, wordt hij gemist.
- **Rolmodellen:** Deel succesverhalen van leerkrachten die vertellen hoe een klein patroon in de data (bijv. altijd afwezig op de dag van een specifiek vak) leidde tot een effectieve hulpaanpak.
- **Invoeren van “terugkoppel-garanties”:** Geef leerkrachten de garantie dat hun ingevoerde data daadwerkelijk wordt gebruikt en geanalyseerd, om scepsis over het nut weg te nemen.
  - *Praktijkvoorbeeld:* De directie deelt maandelijks tijdens de teamvergadering de geaggregeerde resultaten: "Dankzij jullie scherpe registratie hebben we bij vier leerlingen tijdig kunnen interveniëren".
  - Note: het is hierbij belangrijk dat scholen de juiste *tools* hebben om de data ook te kunnen analyseren.

3. Kunnen: faciliteren en ondersteunen

Veel professionals voelen zich handelingsverlegen bij complexere verzuimsituaties; zij hebben behoefte aan vaardigheden en ondersteuning.

- **Training in gespreksvoering:** Bied brede toegang tot trainingen, gericht op het voeren van verzuimgesprekken vanuit betrokkenheid in plaats van controle.
  - *Praktijkvoorbeeld:* Workshops met trainingsacteurs waarbij leerkrachten oefenen hoe ze ouders op een warme maar duidelijke manier aanspreken op frequent ziekteverzuim.
- **Data-ondersteuning door SAT-teams:** Faciliteer de inrichting van Schoolaanwezigheidsteams (SAT) waarin experts de zware data-analyse overnemen van de individuele leerkracht.
  - *Praktijkvoorbeeld:* Een maandelijks 'SAP-overleg' (School Aanwezigheid Breed) waarbij kernpartners fysiek aanschuiven om opvallende patronen direct te bespreken.
- **Preventieve startgesprekken:** Reserveer aan het begin van het jaar uren voor mentoren om kennis te maken met álle ouders, zodat de drempel voor later contact lager is.

4. Doen: faciliteren en ondersteunen

Voor scholen die de basis op orde hebben, verschuift de uitdaging naar het voorkomen van *inertia*: het verslappen van de aandacht door de waan van de dag. Het doel in deze fase is om verzuimregistratie te verankeren als vast **gewoontegedrag**. Dit bereiken we via:

- **Systeemondersteuning via prompts:** In samenwerking met softwareleveranciers automatiseren van herinneringen en feedbackmomenten binnen de registratiesystemen.
- **Vaste routines:** Het selecteren van herkenbare, vaste momenten op de dag voor registratie.
- **Sociale controle:** Het stimuleren van regelmatige onderlinge feedback en sociale controle binnen het team om de scherpte te behouden en te zorgen dat het gedrag *top of mind* blijft.

Strategie – opvolging van verzuim

Vervolgstappen: contact met ouders en kernpartners

Verzuimregistratie is een noodzakelijke eerste stap in de aanpak van verzuim, maar is alleen nuttig wanneer er vervolgens daadwerkelijk iets gedaan wordt met de geregistreerde data.

Idealiter volgt bij verzuim eerst een gesprek met ouders en indien nodig worden kernpartners ingeschakeld.

De belangrijkste gedragsbepalers met kansrijke gedragstechnieken staan op de volgende pagina's beschreven.

Overzicht *gedragsbepalers* per fase

Hieronder geven we de relevante gedragsbepalers weer, hergestructureerd per fase.

Doelgedrag	Tijdige opvolging van verzuim			
Fase	Weten	Willen	Kunnen	Doen
Interventierichting	Basis op orde	Nut verhogen	Snel handelen & vertrouwen	Tijdig (blijven) acteren
Gedragsbepalers	Gedetailleerd protocol	Ervaren nut / scepsis	Self-efficacy	Vaste contactmomenten ouders
	Communicatie over protocol	Verzuim als signaal van problemen	Gespreksvaardigheid	Hoge werklast / tijdsgebrek
	Systeemondersteuning software	Perceptie van kernpartners als “straf”		
		Welzijn van kind waarborgen		
		Bescherming ouderrelatie		
		Altercasting		

Overzicht *gedragstechnieken* per fase

Hieronder geven we de kansrijke gedragstechnieken weer, die passen bij de gedragsbepalers.

Doelgedrag	Tijdige opvolging van verzuim			
Fase	Weten	Willen	Kunnen	Doen
Interventierichting	Basis op orde	Nut verhogen	Snel handelen & vertrouwen	Tijdig (blijven) registreren
Technieken	Duidelijke stappen geven	Gedrag koppelen aan waarden	Gespreksvaardigheden trainen	Duidelijke feedback software
	Fluency	Weerstand erkennen	Social modeling	Terugkerende contactmomenten ouders
	Concreet maken	Geef sturing	Succeservaringen creëren	Sociale controle
	Rolverduidelijking	Zelfovertuiging	Laten ervaren	
	Altercasting	Relatie herdefiniëren		

1. Weten: basis op orde en eenduidigheid

Voor scholen die aan het begin van het proces staan, is het cruciaal dat de kennis over ‘wie’ ‘wat’ ‘waar’ ‘waarom’ en ‘hoe’ over de opvolging duidelijk en concreet is.

- **Duidelijke rolverdeling.** In lijn met het advies voor registratie, is ook hier een heldere rolverdeling cruciaal. Wie is binnen de scholen aan zet voor de opvolging van verzuim en op welk moment.
- Ontwikkel hier een beknopte gids met een *blauwdruk* over het verzuimproces verzuim. Ga hier zowel in om rollen binnen scholen als rollen en verantwoordelijkheden van kernpartners zoals leerplichtambtenaar en jeugdarts haarscherp worden gedefinieerd.
  - *Praktijkvoorbeeld:* Een digitaal stroomdiagram dat in de lerarenkamer wordt opgehangen en laat zien: "Bij 3x te laat in 1 week > mentor belt ouders. Bij 10% ziekteverzuim > direct overleg met jeugdarts".
- **Ontlasting door verzuimcoördinatoren:** Er wordt steeds meer van de mentor of docenten verwacht, maar opvolging van verzuim is tijdrovend en vraagt specifieke vaardigheden. Docenten en mentoren kunnen ontlast worden door verzuimcoördinatoren en intern begeleiders, die duidelijk de taak hebben om verzuim op te volgen.

Effectieve softwaresystemen. Een effectieve opvolging van verzuim begint bij helder inzicht in de data en verzuimpatronen. Softwareystemen die de juiste informatie op een eenvoudige manier terugkoppelen naar de betrokkenen helpen hier enorm bij.

- Het huidige landschap van registratiesystemen is echter gefragmenteerd; niet elk systeem beschikt over dezelfde functionaliteiten en scholen zijn vaak niet volledig op de hoogte van de mogelijkheden die hun huidige software biedt.
- Dit gebrek aan inzicht zorgt ervoor dat verzamelde data lastig te interpreteren is of helemaal niet geanalyseerd wordt, wat een tijdige en gerichte opvolging belemmert.
- Om dit te verbeteren, adviseren we om specifiek onderzoek te doen (of te laten doen) naar de functionele behoeften van scholen en mogelijkheden van de systemen, zodat data direct omgezet kan worden in bruikbare sturingsinformatie.

2. Willen: urgentie verhogen

Scholen zien vaak de relevantie van opvolging van verzuim wel, maar dit gebeurt regelmatig te laat.

- **Rolmodellen:** Deel succesverhalen van leerkrachten die vertellen hoe gesprekken met ouders, bijvoorbeeld direct leidden tot minder verzuim.
- **Framing: “Leerplichtambtenaar als hulp i.p.v. straf':** Een cruciale factor in een effectieve handhavingsstrategie is het herzien van het beeld dat men heeft van externe kernpartners, zoals de leerplichtambtenaar. Hoewel op veel scholen een goede samenwerking met kernpartners heerst, zijn er ook scholen heerst waarde opvatting heerst dat het inschakelen van de leerplichtambtenaar een vorm van "straf" is, wat ertoe leidt dat interventies vaak worden uitgesteld of zelfs vermeden.
- Om de opvolging te verbeteren, is een **'reframing**' van het *waarom* noodzakelijk: de leerplichtambtenaar en andere kernpartners moeten worden gezien als helpende partners die gezamenlijk met de school optrekken om de leerling te ondersteunen.

3. Kunnen: faciliteren en ondersteunen

Veel professionals voelen zich handelingsverlegen bij complexere verzuimsituaties; zij hebben behoefte aan vaardigheden en ondersteuning.

- **Training in gespreksvoering:** Bied brede toegang tot trainingen, gericht op het voeren van verzuimgesprekken vanuit betrokkenheid in plaats van controle.
  - *Praktijkvoorbeeld:* Workshops met trainingsacteurs waarbij leerkrachten oefenen hoe ze ouders op een warme maar duidelijke manier aanspreken op frequent ziekteverzuim.
- **Data-ondersteuning door SAT-teams:** Faciliteer de inrichting van Schoolaanwezigheidsteams (SAT) waarin experts de zware data-analyse overnemen van de individuele leerkracht.
  - *Praktijkvoorbeeld:* Een maandelijks 'SAP-overleg' (School Aanwezigheid Breed) waarbij kernpartners fysiek aanschuiven om opvallende patronen direct te bespreken.
- **Preventieve startgesprekken:** Reserveer aan het begin van het jaar uren voor mentoren om kennis te maken met álle ouders, zodat de drempel voor later contact lager is.

4. Doen: faciliteren en ondersteunen

Voor scholen die de basis op orde hebben, verschuift de uitdaging naar het voorkomen van *inertia*: het verslappen van de aandacht door de waan van de dag. Het doel in deze fase is om verzuimregistratie te verankeren als vast **gewoontegedrag**. Dit bereiken we via:

- **Systeemondersteuning via prompts:** In samenwerking met softwareleveranciers automatiseren van herinneringen en feedbackmomenten binnen de registratiesystemen.
- **Vaste gespreksmoment:** Het selecteren van vaste (halfjaarlijkse) gespreksmomenten met ouders, waarin mogelijk verzuim op de agenda staat.
- **Sociale controle:** Het stimuleren van regelmatige onderlinge feedback en sociale controle binnen het team om de scherpte te behouden en te zorgen dat het gedrag *top of mind* blijft.

Conclusie deelvraag 4

Scholen bevinden zich op verschillende niveaus als het gaat om het registreren en opvolgen van verzuim en hebben daarom verschillende ondersteuning nodig. Met de trapsgewijze benadering zorgen we dat scholen, ongeacht hun huidige registratieniveau, de juiste stappen zetten om inzicht in verzuim te verkrijgen:

- **Weten (de basis op orde):** Focus op het wegnemen van ruis in de data. Een landelijke handreiking en uniforme verzuimcategorieën zorgen dat registratie eenduidig wordt, waardoor geaggregeerde analyses op school- en regioniveau eindelijk betrouwbaar worden.
- **Willen (urgentie verhogen):** Motivatie ontstaat wanneer de leerkracht inziet dat data een middel is om leerlingen echt te 'zien'. Door 'terugkoppel-garanties' te bieden, ervaren leerkrachten dat hun registratie direct leidt tot actie, wat het nut van de handeling bevestigt.
- **Kunnen (faciliteren en ondersteunen):** Inzicht vraagt om analytische vaardigheden en het lef om het 'zorggesprek' aan te gaan. Interdisciplinaire Schoolaanwezigheidsteams (SAT) moeten de leerkracht ondersteunen bij het duiden van de geregistreerde patronen.
- **Doen (inbedden in gedrag):** Barrières zoals tijdsgebrek en *inertia* worden aangepakt door de registratie zo frictieloos mogelijk te maken. Digitale innovaties zoals het 'zorgenvinkje' en automatische prompts zorgen dat registratie een vast onderdeel van de dagelijkse routine wordt

Conclusie deelvraag 4

Voor de **opvolging van verzuim** zijn een aantal dingen essentieel:

- .

Overige *aanbevelingen*

Dit onderzoek bevestigt dat correcte registratie de eerste stap is in een keten naar minder verzuim. Hoewel er al veel gebeurt, zijn er nog duidelijke stappen te zetten om de praktijk werkelijk te verbeteren. Aanvullend op eerdergenoemde aanbevelingen willen we nog twee punten uitlichten.

1. **Systeeminrichting en afspraken met leveranciers.** De manier waarop verzuimsystemen (zoals Magister, ParnasSys en ESIS) zijn ingericht, bepalen voor een groot deel of leerkrachten goed registreren.

   Onderzoek naar de optimale inrichting: Het is momenteel nog onderbelicht welke vormen van meldingen, dashboards en dataverzameling het meest effectief zijn voor scholen zonder de werkdruk te verhogen.

   → **Advies:** Breng dit in kaart met aanvullend onderzoek naar de ideale functionele inrichting van deze systemen. Ga met leveranciers in gesprek over landelijke standaarden voor eenduidige dataverzameling en vroegsignalering.

2. **Samenhang tussen lopende initiatieven.** Op veel plekken worden momenteel al interventies en toolboxen ontwikkeld, bijvoorbeeld binnen proeftuinen en samenwerkingsverbanden.

   Voorkom dubbel werk: Er is een risico op versnippering en onnodige dubbelling van initiatieven.

   → **Advies:** Zorg voor een landelijke coördinatie en samenwerking op deze initiatieven. Bundel succesvolle interventies en zorg voor een centrale plek waar scholen deze kunnen vinden en gebruiken.

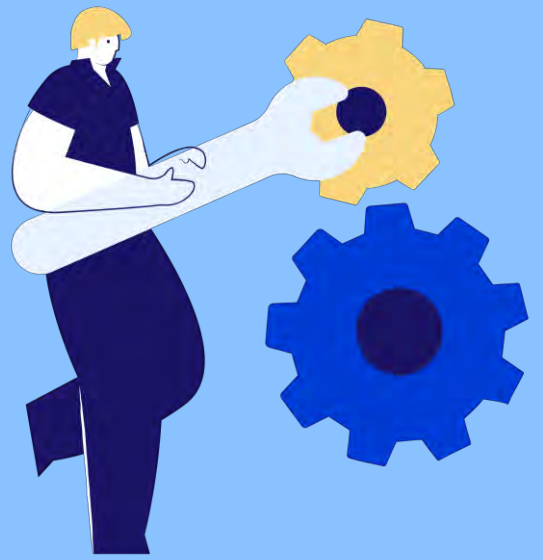

Referentielijst

Referentielijst

Abrahams, R., Weghorst, M., Drost, N., & Nijman, M. (2025). *De rol van de JGZ bij vragen over belastbaarheid van ziekgemelde jeugdigen*. Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ) & AJN Jeugdartsen Nederland

Coles, B., Godfrey, C., Keung, A., Parrott, S., & Bradshaw, J. (2010). Estimating the life-time cost of NEET: 16–18 year olds not in Education, Employment or Training. York: University of York. Compulsory Education Act (1969). Leerplichtwet. Retrieved April, 2, 2022, https://wetten.overheid.nl/BWBR0002628/2023-01-01/0

De Wit, I. (2024). *Aan de slag met schoolaanwezigheid*. Steunpunt Passend Onderwijs.

Duckett, P., Kagan, C., & Sixsmith, J. (2010). Consultation and Participation with Children in Healthy Schools: Choice, Conflict and Context. *American Journal Of Community Psychology, 46*(1–2), 167–178. https://doi.org/10.1007/s10464-010-9327-8

Ekstrand, B. (2015). What it takes to keep children in school: a research review. Educational Review, 67(4), 459–482. https://doi.org/10.1080/00131911.2015.1008406

Fallis, R. K., & Opotow, S. (2003). Are Students Failing School or Are Schools Failing Students? Class Cutting in High School. Journal of Social Issues, 59(1), 103–119. https://doi.org/10.1111/1540-4560.00007

Halberstadt, R. (2023). *Opening the black box of school absenteeism: Explaining authorized and unauthorized school absenteeism by parenting styles, adaptation modes, peer influence and absenteeism policies*. [Doctoral Thesis, Erasmus University Rotterdam].

Heilbrunn, J. Z. (2003). The costs and benefits of three intensive interventions with Colorado truants. The National Centre for School Engagement.

Henry, K. L., Knight, K. E., & Thornberry, T. P. (2012). School Disengagement as a Predictor of Dropout, Delinquency, and Problem Substance Use During Adolescence and Early Adulthood. Journal of Youth and Adolescence, 41(2), 156–166. https://doi.org/10.1007/s10964-011-9665-3

Kearney, C. A., & Graczyk, P. A. (2020). A Multidimensional, Multi-tiered System of Supports Model to Promote School Attendance and Address School Absenteeism. *Clinical Child and Family Psychology Review, 23*(3), 316–337. https://doi.org/10.1007/s10567-020-00317-1

Krijnen, E., Vaessen, A., Pater, C. J., & Ledoux. (2021). *Zicht op thuiszitten: Geschillen over toelating, verwijdering of ontwikkelingsperspectief van (dreigende) thuiszitters.* Kohnstamm Instituut.

Kooreman, K., Van de Groep, A., Lamers, R., Luijckx, J., Tijhuis, M. & Breeman, J. (2024). *Thuiszitters tellen, een ander licht op passendonderwijs* [Report]. Landelijke Oudervereniging Balans. https://balansdigitaal.nl/thuiszitters-tellen

Ministerie van Financiën. (2020). *Memorie van toelichting: Verzamelspoedwet COVID19*.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2022). *Verzuimcijfers 2020/2021 en verzuimaanpak*. Ref32024831, 28 maart 2022.

Referentielijst

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2025). *De volgende stap in de verbetering van passend onderwijs.* Ref52104969, 24 april 2025.

Nederlands Jeugd Instituut (2022). *Cijfers over Schoolverzuim*. https://www.nji.nl/cijfers/schoolverzuim

Postma, D.W., Verheijke, J.M., Wijntuin, P., & Smit, S. (2016). *Achtergronden en aanpak van 'thuiszitters' in het Utrechtse voortgezet onderwijs*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.

Roelofs, M., Eimers, T., Eck, P. V., Weijers, S., Karssen, M., Groff, C. & Lourens, J. (2023). *Schoolbeleid en registratie aanwezigheid en afwezigheid Onderzoek gericht op po, vo, (v)so en mbo* [Report]. KBA Nijmegen, Oberon en Kohnstamm Instituut.

Roelofs, M., Kennis, R., Kersten, G., Beurskens, K., & Elmers, T. (2021). *Ziekteverzuim en kortdurend ongeoorloofd verzuim in het onderwijs*. KBA Nijmegen.

Roelofs, M., Kennis, R., Kersten, G., Vermeulen, H., & Beurskens, K. (2025). *Beter zicht op verzuim*. KBA Nijmegen.

Rumberger, R. W. (1987). High School Dropouts: A Review of Issues and Evidence. Review of Educational Research, 57(2), 101–121. https://doi.org/10.3102/00346543057002101

Rumberger, R.W. (2011). *Dropping Out. Why Students Drop Out of High School and What Can Be Done About It.* Cambridge, Massachusetts, and London: Harvard University Press.

Thrane, C. (2005). Explaining educational-related inequalities in health: Mediation and moderator models. *Social Science & Medicine, 62*(2), 467–478. https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2005.06.010

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2024a). Wijziging van de Leerplichtwet 1969 en enige andere onderwijswetten in verband met het voorkomen en het terugdringen van verzuim in het funderend onderwijs en het beroepsonderwijs (Wet terugdringen schoolverzuim). In *Tweede Kamer Der Staten-Generaal* (report Nr. 2; Vol. 2, p. kst-36663-2). 's-Gravenhage.

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2024b). Wijziging van de Leerplichtwet 1969 en enige andere onderwijswetten in verband met het voorkomen en het terugdringen van verzuim in het funderend onderwijs en het beroepsonderwijs (Wet terugdringen schoolverzuim). In *Tweede Kamer: Vol. 36 663* (report Nr. 3; pp. 1–2).

Vanneste, Y., Rots, C., van de Goor, L. A. M., & Feron, F. (2012). Medische Advisering Ziekgemelde Leerling door jeugdarts (M@ZL). Ontwikkeling van een interventie. *TSG: Tijdschrift voor Gezondheidswetenschappen, 90*(7), 412-419.

Wilson, V., Malcolm, H., Edward, S., & Davidson, J. (2008). 'Bunking off': the impact of truancy on pupils and teachers. British Educational Research Journal, 34(1), 1–17. https://doi.org/10.1080/01411920701492191

Zang, M. (2008). Links between school absenteeism and child poverty. *Pastoral Care in Education, 21*(1), 10-17.

Bijlagen

Bijlage 1: Achtergrondinformatie

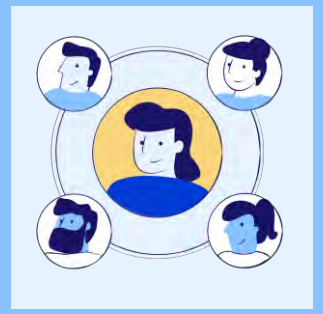

Behavior *Change* Group

Algemeen *verzuimproces*

Het verzuimproces op scholen is vastgelegd in een verzuimbeleid (of verzuimprotocol), waarin de school omschrijft wie welke taken heeft en welke stappen worden gezet bij verzuim. Hoewel de basisstappen grotendeels overeenkomen tussen scholen, zijn er in de praktische uitvoering verschillen tussen het primair onderwijs (PO) en het voortgezet onderwijs (VO).

1. **Signalering door registratie.** Het proces begint bij het opmerken van afwezigheid van de leerling, bijvoorbeeld doordat ouders hun kind ziekmelden (telefonisch, maar ook steeds vaker via een app) of doordat de leerkracht ziet dat een leerling er niet is. Vervolgens wordt deze afwezigheid (automatisch) geregistreerd.
    - **Verschil PO/VO:** In het PO controleert de groepsleerkracht de aanwezigheid en wordt verzuim over het algemeen geregistreerd per halve of hele dag. In het VO wisselen leerlingen van les en leerkracht; daar controleert de vakleerkracht de aanwezigheid en wordt het verzuim per lesuur of in klokuren geregistreerd.
2. **Eerste actie, analyse en communicatie.** Wanneer een leerling afwezig is zonder opgaaf van reden, of wanneer het verzuim opvalt door de duur of frequentie, gaat de school in gesprek om de achterliggende reden te achterhalen en te bepalen of het om geoorloofd of ongeoorloofd verzuim gaat.
    - Het verschil tussen geoorloofd en ongeoorloofd verzuim is gebaseerd op de Leerplichtwet 1969. Grofweg betekent geoorloofd verzuim dat de leerling afwezig is met een geldige reden, bijvoorbeeld ziekte, en ongeoorloofd verzuim dat de leerling afwezig is zonder geldige reden, bijvoorbeeld spijbelen.
    - **Verschil PO/VO (communicatie):** In het PO is de communicatie over de afwezigheid voornamelijk gericht op de ouders. In het VO richt de communicatie zich nadrukkelijk óók op de leerlingen zelf, bijvoorbeeld tijdens mentoruur (Roelofs et al., 2025).
    - **Verschil PO/VO (ziekteverzuimbeleid):** In het VO is ziekteverzuim vrijwel altijd een specifiek onderdeel van het vastgelegde verzuimbeleid. In het PO ontbreekt vaak een specifiek beleid voor ziekteverzuim; men pakt dit vaker informeel op omdat de lijnen korter zijn en zorgwekkend ziekteverzuim daar (naar beleving van de scholen) minder vaak voorkomt (Roelofs et al., 2021).

Algemeen *verzuimproces*

3. **Melding en externe samenwerking.** Als de school het verzuim niet samen met de ouders en de leerling kan oplossen, of als het verzuim wettelijke grenzen bereikt (zoals 16 uur ongeoorloofd verzuim in 4 weken), worden externe kernpartners ingeschakeld, zoals de leerplichtambtenaar of de jeugdarts (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2024b).

   Bij geoorloofd verzuim wordt de leerling gemeld bij de Jeugdgezondheidszorg (JGZ). Scholen zijn niet wettelijk verplicht dit te melden. Jeugdzorg benadert de jongere vanuit een medisch-sociaal perspectief (Halberstadt, 2023). Bij ongeoorloofd verzuim wordt de leerling gemeld bij de leerplichtambtenaar. Scholen zijn wettelijk verplicht dit te melden. Leerplichtambtenaren doen onderzoek binnen een juridisch kader (Halberstadt, 2023).

   - **Verschil PO/VO (samenwerkingsstructuur):** In het VO is er een veel vastere samenwerkingsstructuur met kernpartners. Er zijn regelmatig multidisciplinaire zorgadvies- of verzuimoverleggen (ZAT) en leerplichtambtenaren houden vaak preventieve spreekuren op de VO-scholen. In het PO ontbreekt deze vaste, structurele overlegvorm met kernpartners veel vaker (Roelofs et al., 2021).
   - **Verschil PO/VO (snelheid van melden):** PO-scholen proberen het verzuim veel langer intern en in overleg met de ouders op te lossen en zijn terughoudend met het inschakelen van de leerplichtambtenaar om de vertrouwensband met de ouders niet te schaden (Roelofs et al., 2021). Hierdoor worden in het PO externe partners vaak in een veel later stadium – of soms helemaal niet – betrokken dan in het VO.

4. **Nazorg en monitoring.** Als een leerling na langdurig of frequent verzuim weer naar school gaat, wordt er idealiter maatwerk toegepast. Dan wordt op basis van de belastbaarheid van de leerling (eventueel in overleg met de jeugdarts of leerplichtambtenaar) een plan van aanpak gemaakt voor re-integratie (Roelofs et al., 2021).

   - **Verschil PO/VO:** In het PO heeft de groepsleerkracht direct zicht op het kind gedurende de hele dag. In het VO is de uitvoering van dit plan een stuk complexer: het is daar een cruciaal aandachtspunt dat niet alleen de mentor, maar *alle* betrokken vakleerkrachten op de hoogte zijn van de gemaakte afspraken rondom de terugkerende leerling, wat in de praktijk nog wel eens misgaat (Roelofs et al., 2021).

Rollen binnen het verzuimproces

Binnen de verzuimaanpak op scholen vervullen verschillende professionals een specifieke rol, waarbij de taakverdeling en functiescheiding in het voortgezet onderwijs (VO) doorgaans strikter zijn ingericht dan in het primair onderwijs (PO).

- **Leerkrachten en vakleerkrachten (de eerste lijn):** Zij zijn primair verantwoordelijk voor de dagelijkse signalering en registratie van de aanwezigheid in de klas. In het PO registreren leerkrachten verzuim veelal per halve of hele dag, terwijl vakleerkrachten in het VO (en VSO) dit per klok- of lesuur doen. Een groot verschil is dat de groepsleerkracht in het PO bij (lichte) zorgen of te laat komen vaak zélf als eerste contact opneemt met de ouders en soms zelf moet inschatten of het verzuim geoorloofd of ongeoorloofd is. In het VO ligt deze opvolgende taak meestal bij de mentor of een specifieke coördinator.
- **Ondersteunend personeel (administratie/receptie):** Op veel scholen, met name in het VO en VSO maar ook op sommige PO-scholen, fungeert de administratie, receptie of conciërge als centraal meldpunt. Zij nemen ziekmeldingen en verlofaanvragen van ouders aan en voeren deze in het systeem in. Of geven dit door aan de betrokken leerkracht. Deze medewerkers hebben een cruciale rol bij het uitvragen van de precieze reden van afwezigheid en het maken van duidelijke afspraken over het (dagelijks) afmelden.
- **De mentor (specifiek voor VO):** In het VO is het veelal de mentor die het verzuim van de eigen mentorklas monitort, contact onderhoudt met de leerling en het verzuimgesprek aangaat met de leerling en/of de ouders.
- **Verzuimcoördinator, intern begeleider (IB'er) of zorgcoördinator:** Zij houden het totale verzuim (zowel geoorloofd als ongeoorloofd) in de gaten, analyseren de data en komen in actie wanneer verzuim frequent of langdurig (zorgwekkend) wordt. Zij voeren de zwaardere gesprekken met ouders en leerlingen, soms samen met de groepsleerkracht of mentor. Ze fungeren ook als brug naar externe hulp. In het VO is dit vaak expliciet belegd bij een verzuim- of zorgcoördinator die de mentor ondersteunt, terwijl deze verantwoordelijkheid in het PO sneller bij de IB'er of direct de schooldirecteur terechtkomt.
- **Directie:** De schoolleiding is formeel verantwoordelijk voor het vaststellen en naleven van het verzuimbeleid. In de praktijk wordt de directie vooral betrokken bij formele escalaties, het doen van officiële meldingen bij de leerplichtambtenaar of jeugdarts, het accorderen van bijzonder verlof, of wanneer er sprake is van conflicten met ouders. Omdat de lijnen in het PO korter zijn, schuift de directeur daar bij lastige casussen vaak eerder aan bij de mentor dan in het VO, waar escalatie via meerdere managementlagen (zoals een afdelingsleider) verloopt.

Bijlage 2: Limitaties onderzoeksmethoden

Bij de interpretatie van de resultaten dient rekening te worden gehouden met een mogelijke **selectiebias** in de interviews en vragenlijsten van de OCW Onderwijscommunity.

Er is waarschijnlijk sprake van een bovengemiddelde betrokkenheid bij de respondenten; onderwijsprofessionals die deelnemen aan onderzoek naar verzuim, zijn hier in de regel sterker mee begaan dan de gemiddelde populatie. Daarnaast zijn scholen met een specifieke doelgroep, afwijkende onderwijsvormen of een koploperspositie op het gebied van schoolaanwezigheid relatief sterk vertegenwoordigd in de groep deelnemers van de interviews.

Vanwege deze samenstelling zijn de bevindingen indicatief van aard en kunnen zij niet zonder meer worden gegeneraliseerd naar de gehele onderwijspopulatie.

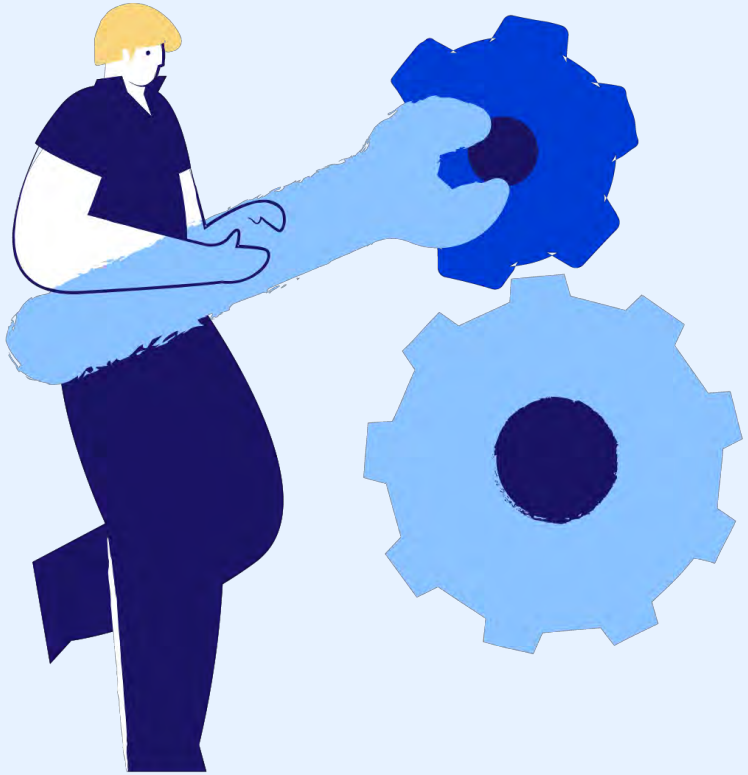

Always *one move* ahead

Behavior *Change* Group

Sabine Jansen (sabine@behaviorchange.group)
Kaj Bots (kaj@behaviorchange.group)
Lobke de Bruin (lobke@behaviorchange.group)
Rona van der Dussen (rona@behaviorchange.group)